32043 Toekomst pensioenstelsel

Nr. 728 **VERSLAG VAN EEN COMMISSIEDEBAT**
Vastgesteld 9 november 2026

De vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft op 10 september 2026 overleg gevoerd met de heer Vijlbrief, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, over:

- de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 12 februari 2026 inzake overzicht scenario's AOW-opbouw en AIO-recht (Kamerstuk 32043, nr. 695);

- de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 30 maart 2026 inzake uitstel van de beoogde inwerkingtreding van het keuzerecht bedrag ineens naar 1 januari 2029 (Kamerstuk 36154) (Kamerstuk 36154, nr. 22);

- de brief van de staatssecretaris van Financiën d.d. 1 april 2026 inzake toezegging gedaan tijdens het commissiedebat Pensioenonderwerpen van 29 januari 2026, over het belasten van persoonlijk pensioenadvies (Kamerstuk 32043, nr. 707);

- de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 17 april 2026 inzake reactie op de motie van het lid Ceulemans over mogelijkheden om de invoering van het bedrag ineens alsnog te vervroegen (Kamerstuk 32043, nr. 705) (Kamerstuk 32043, nr. 708);

- de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 24 april 2026 inzake motie, toezegging en reactie op burgerbrief inzake compensatie pensioenopbouw (Kamerstuk 32043, nr. 709);

- de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 20 mei 2026 inzake analyses van additionele koopkrachtinstrumenten (Kamerstuk 32043, nr. 710);

- de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 26 mei 2026 inzake verzamelbrief pensioenonderwerpen voorjaar 2026 (Kamerstuk 32043, nr. 711);

- de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 8 juni 2026 inzake uitwerking vrijwillige voortzetting nabestaandenpensioen (Kamerstuk 36067, nr. 201);

- de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 8 juni 2026 inzake rendementen van Nederlandse pensioenfondsen (Kamerstuk 32043, nr. 712);

- de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 1 juli 2026 inzake monitoring akkoord Gezond naar het pensioen (Kamerstuk 32043, nr. 713);

- de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 2 juli 2026 inzake voortgangsrapportage monitoring Wet toekomst pensioenen, zomer 2026 (Kamerstuk 32043, nr. 714);

- de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 9 juli 2026 inzake reactie op petities Dicht het AOW-gat! en Repareer het AOW-gat (Kamerstuk 32043, nr. 715);

- de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 9 september 2026 inzake verzamelbrief pensioenonderwerpen najaar 2026 (Kamerstuk 32043, nr. 717).

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de commissie,

Van der Lee

De griffier van de commissie,

Post

Voorzitter: Van der Lee

Griffier: Morrin

Aanwezig zijn elf leden der Kamer, te weten: Van Ark, Bolhuis, Van Brenk, Ceulemans, Jimmy Dijk, Van der Lee, Michon-Derkzen, Edgar Mulder, Neijenhuis, Schenk en Vermeer,

en de heer Vijlbrief, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Aanvang 10.00 uur.

De **voorzitter**:

Goedemorgen. Ik open deze vergadering van de vaste Kamercommissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid. We hebben een commissiedebat over pensioenonderwerpen. Ik heet de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, zijn ondersteuning, de mensen op de tribune, iedereen die dit debat digitaal volgt en de leden van harte welkom.

Ik zal de leden even voorstellen. Ik meld gelijk dat een aantal leden het debat moeten verlaten, omdat er plenair een debat is over de datakluis. Dat geldt in ieder geval voor de eerste drie leden en misschien ook voor de heer Ceulemans? Ja. Het wordt dus een beetje in- en uitlopen, maar zo gaat het nu eenmaal. Met parallelle activiteiten is het soms ingewikkeld. De heer Vermeer van BBB, de heer Dijk van de Socialistische Partij, de heer Mulder namens de PVV, mevrouw Van Brenk namens 50PLUS, de heer Bolhuis namens PRO, de heer Schenk namens Forum voor Democratie, mevrouw Van Ark namens het CDA en de heer Ceulemans namens JA21 zijn aanwezig en gaan hun bijdrage houden. Ik denk dat vier interrupties in de eerste termijn wel voldoende zullen zijn.

Als eerste geef ik het woord aan de heer Vermeer namens BBB.

De heer **Ceulemans** (JA21):

Excuus dat ik ertussendoor kom, maar ik was net iets later en ik heb begrepen dat mensen die naar het debat over datakluis gaan, eventueel iets eerder zouden kunnen. Zou dat ook voor mij kunnen gelden?

De **voorzitter**:

Ik denk dat de collega's dat wel kunnen accepteren. Ik zie geknik.

De heer **Ceulemans** (JA21):

Hartelijk dank.

De **voorzitter**:

Ondertussen zijn ook binnengekomen de heer Neijenhuis namens D66 en mevrouw Michon-Derkzen namens de VVD. Ik zeg het ook even tegen hen: de collega's die naar het plenaire debat over de datakluis moeten, mogen als eerste spreken. We gaan dus een iets andere volgorde doen, maar we beginnen bij de heer Vermeer namens BBB. Gaat uw gang.

De heer **Vermeer** (BBB):

Dank u wel, voorzitter. Er zijn heel veel onderwerpen waar we het over kunnen hebben. Ik denk niet dat we alles aan de orde kunnen stellen in die korte spreektijd, maar ik trap af.

Bij een pensioentransitie van de omvang zoals we die in Nederland kennen, moeten we niet alleen vragen of de systemen van pensioenfondsen op tijd klaar zijn, maar moeten we vooral kijken wat er gebeurt met individuele mensen. Juist daar zien we nog te veel problemen. Ik begin met de compensatie bij de overgang naar het nieuwe stelsel. Dinsdag heeft deze Kamer de petitie Een eerlijke pensioenovergang ontvangen. De minister schrijft zelf dat alleen al in 2026 enkele tienduizenden mensen bij een baanwissel tussen wal en schip kunnen vallen: geen compensatie bij het oude fonds en ook niet bij het nieuwe fonds. Het gaat om forse bedragen. De AFM rekende het voorbeeld uit van een 50-jarige deelnemer voor wie de compensatie ruim €21.000 bedraagt. Dat is naar verwachting zo'n €168 per maand vanaf haar 68ste. Bij een ongelukkig getimede baanwissel kan zo iemand die compensatie mislopen. Mijn vraag aan de minister is daarom of hij het werkelijk aanvaardbaar vindt dat tienduizenden mensen door het moment waarop zij van baan veranderen, tienduizenden euro's pensioen kunnen mislopen. Waarom blijft het antwoord vooral "betere communicatie"? Want van communicatie kun je geen boodschappen betalen. Wil de minister alsnog onderzoeken of compensatie overdraagbaar gemaakt kan worden en of een ander vangnet mogelijk is voor mensen die tussen twee transitiedata terechtkomen?

Voorzitter. Goede communicatie helpt bovendien alleen als mensen ook daadwerkelijk antwoord krijgen wanneer zij vragen stellen. Juist daar kwam vorige week een opmerkelijke uitspraak over. De Geschilleninstantie Pensioenfondsen, GIP, oordeelde dat de Wtp geen algemeen recht bevat voor deelnemers om aanvullende informatie van hun pensioenfonds af te dwingen. De betreffende deelnemer vroeg nota bene naar het risico op extreme pensioenverlagingen en haar handelingsmogelijkheden bij een mogelijke baanwissel. De GIP concludeert dat het streven naar meer transparantie niet betekent dat een fonds iedere relevante vraag moet beantwoorden. Zelfs bemiddeling door de Ombudsman kwam niet tot stand, omdat het fonds daarvoor niet openstond. Dat legt een serieus gat in de rechtsbescherming bloot. Hoe kan de overheid tegen mensen zeggen "informeer uzelf; stel vragen aan uw pensioenfonds", terwijl diezelfde deelnemers vervolgens niet kunnen afdwingen dat relevante vragen worden beantwoord? Is de minister bereid een wettelijk

recht op een gemotiveerd antwoord op materiële individuele pensioenvragen te onderzoeken?

Dan de kosten. De AFM laat in een illustratief voorbeeld zien hoe groot het effect kan zijn. Bij dezelfde beleggingen, 40 jaar opbouw en 5% brutorendement leidt 1 procentpunt lagere jaarlijkse kosten tot 29% meer pensioenvermogen. Vermogensbeheerkosten vormen bovendien 69% van de uitvoeringskosten in het overzicht dat de AFM presenteerde. Juist nu botsen AFM en de Pensioenfederatie over wat deelnemers op hun pensioenoverzicht moeten zien. De AFM vindt dat alle kosten op individueel niveau zichtbaar moeten zijn, ook wanneer met nettorendementen wordt gewerkt, terwijl de conceptmodellen voor 2027 die uitsplitsing niet altijd voorschrijven. Mijn vraag aan de minister is eenvoudig. Staat de minister achter de AFM? Krijgt iedere deelnemer vanaf 2027 inzicht in zijn of haar eigen administratiekosten, beleggingskosten en transactiekosten, ja of nee?

Voorzitter. Dan de koopkracht. De Nederlandsche Bank heeft inmiddels concrete alternatieven doorgerekend. Bij de variant waarop het spreidingsvermogen aan de feitelijke inflatie wordt gekoppeld, neemt de kans op koopkrachtverlies af. DNB komt in die doorberekening uit op een gezamenlijk koopkrachtverlies van 0,7%, dezelfde startuitkering als de basisvariant en beperkte herverdeling van 1,1%. Toch schuift de minister de verdere uitwerking grotendeels door naar de sector, volgt pas begin 2027 een tussenstand en wordt de communicatie hierover pas in 2028 breder geëvalueerd. Waarom wachten? Waarom wordt bijvoorbeeld een variant met feitelijke inflatie en spreidingsvermogen niet nú verder uitgewerkt tot een concrete, wettelijke optie? Onlangs werd bekend dat het pensioenfonds PME inmiddels van plan is de solidariteitsreserve te gebruiken om onverwachte inflatie op te vangen. Natuurlijk kan de minister de fondsen niet voorschrijven wat zij moeten doen, maar hij kan pensioenfondsen wel vragen deze mogelijkheid te beoordelen en deelnemers uit te leggen waarom zij deze wel of niet gebruiken. Wil de minister dat doen?

Voorzitter. Dan de governance. De motie-Vermeer om deelnemers meer directe en structurele zeggenschap te geven, werd met 124 stemmen aangenomen. Toch worden de resultaten van het onderzoek pas in de eerste helft van '27 verwacht. Tegelijk verwacht het kabinet dat binnen een halfjaar ongeveer 96% van alle Nederlanders al onder de nieuwe regels valt. Dan komt het onderzoek naar zeggenschap wel erg laat. Kan de minister nog dit jaar met tussenresultaten en concrete beleidsopties komen?

Voorzitter, tot slot. Er is ook al veel gezegd en geschreven -- we hebben ook veel mails ontvangen -- over compensatie van grenswerkers, vooral het beperken van de groep die bezwaar gemaakt zou hebben. Dat helpt natuurlijk niet in het vertrouwen in de overheid. Kan de minister daar ook eens op reflecteren?

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Hartelijk dank, meneer Vermeer. Dan gaan we door naar de heer Dijk namens de Socialistische Partij.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Dank u wel, voorzitter. Ook dank aan alle mensen die ons de afgelopen tijd verhalen hebben opgestuurd over hun pensioen, hun zorgen en hun ideeën daarover. Wij hebben 254 verhalen verzameld van mensen over hun AOW en pensioen en vroegen hen ook om een boodschap mee te geven aan het kabinet-Jetten. Het merendeel van deze mensen, ongeveer 45%, geeft aan dat het kabinet zich moet inzetten om het inkomen van mensen met AOW of een klein pensioen te beschermen. Mensen zijn bang dat de stijgende prijzen van bijvoorbeeld de zorg maar ook de supermarkt er nog verder voor gaan zorgen dat zij moeilijk kunnen rondkomen. Tekenend is de reactie richting het kabinet-Jetten. "Leef zelf eens een paar maanden op AOW en een klein pensioentje en ervaar dan hoe moeilijk het is om alles rond te breien en de boodschappen en de stijgende kosten te kunnen betalen." Iemand anders schrijft: "Beste heer Jetten, ik vind het verdrietig dat ik na 45 jaar hard werken in de zorg bijna met pensioen ben en niet eens meer normaal boodschappen kan doen, want alles is zo vreselijk duur." Mensen geven ook aan dat mensen met zware beroepen niet eindeloos lang door kunnen werken en dat het op deze manier niet lukt om gezond oud te worden. Mensen vinden dat 40 jaar werken ruim voldoende moet zijn.

Ook uiten zij zorgen over de laatste jaren voor het pensioen. Zeker nu het kabinet voornemens is om te gaan snijden in de WW en de arbeidsongeschiktheidsverzekeringen, zijn mensen bang dat ze juist in de laatste jaren vlak voor hun pensioen er financieel flink op achteruit zullen gaan. Mensen met AOW en pensioen maken zich grote zorgen om het inkomen. De gevolgen van de prijsstijgingen in de zorg, de supermarkt en aan de pomp zijn voor ouderen en gepensioneerden echt een crime. Het zijn mensen die niks meer kunnen doen aan hun inkomenspositie en die daardoor extra hard worden geraakt door de prijsstijgingen. Door de stijgende gasrekening zijn er ouderen die aangeven dat ze thuis de kachel niet meer aanzetten, zeker nu het kouder gaat worden.

De SP wil dat de minister extra maatregelen gaat nemen om deze mensen te helpen, bijvoorbeeld door het bedrag dat beschikbaar is voor de energietoeslag te verhogen en ouderen hier specifiek op te wijzen. Daarnaast is het natuurlijk noodzakelijk om het minimumloon te verhogen, zodat ook de AOW met dit bedrag meestijgt. Áltijd is er geld voor andere dingen. Wéér zijn er miljarden gevonden voor andere dingen. Waarom worden er geen miljarden gevonden voor mensen met AOW, een minimumloon en een klein pensioen?

De heer Vermeer zei het net ook en ik verwacht dat andere partijen daar ook over beginnen: er zijn enkele tienduizenden mensen die de pech hebben dat ze door een verandering van het pensioenstelsel geen of minder compensatie krijgen op het moment dat ze van hun baan veranderen of stoppen met werken. Hier moet echt een coulanceregeling voor komen. De minister zegt dat het ingewikkeld is, maar voor mensen die hierdoor duizenden euro's mislopen, is deze fout in de wet nog veel ingewikkelder. De SP wil daarom dat de minister de hordes rond de compensatie opzijzet en zich inzet voor een coulanceregeling voor mensen die nu in de problemen komen. Het is hún pensioen. Het is hún uitgestelde loon. Zij hebben niet om deze pensioenveranderingen gevraagd,

maar worden wel met de problemen opgezadeld. Dan moeten die veranderingen ook door de verantwoordelijken worden opgelost.

Ik ben pasgeleden bij de acties van oud-medewerkers van het bedrijf Johnson & Johnson geweest. Mevrouw Van Brenk van 50PLUS heeft het eerder ook aangekaart. Het pensioen van deze mensen is al tientallen jaren amper geïndexeerd, waardoor zij duizenden euro's aan koopkracht mislopen. Het pensioenfonds had op 1 januari 2024 een dekkingsgraad van 152%. Er zit dus genoeg geld in de pot. Maar ze hebben een route gevonden om dat niet aan de mensen uit te keren. De SP wil dat de minister Johnson & Johnson hierop aanspreekt en zich publiek uitspreekt dat dit diefstal is van de koopkracht van mensen en dat het onacceptabel is. Als de minister deze uitspraak doet, kan dat er natuurlijk toe leiden dat de Kamer gaat zeggen dat er wetten en regels veranderd moeten worden, zodat dit nooit meer kan gebeuren. Want als dit eenmaal bij één bedrijf gebeurt, gaan andere bedrijven het ook doen. Dat voorziet de SP.

Dank u wel.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

We hebben gisteren een brief van de minister gekregen, waarin hij zegt dat hij voor de mensen van Johnson & Johnson niets doet, omdat er voldoende toezicht is geweest; daar moeten de internationale organisaties maar op letten en die zijn toereikend. Ik hoor verhalen dat dit ook gaat gelden voor de mensen van Mars. Als je als organisatie maar voldoende kracht zet om je deelnemers mee te krijgen richting België, lijkt het erop dat je daarna gewoon nooit meer hoeft te indexeren. Dat is voor hen dus financieel heel gunstig. De reactie van de minister daarop ... Ik blijf van mening dat er op een organisatie die uit Nederland weggaat, nog steeds toezicht gehouden moet worden, om te beoordelen of die afspraken wel goed genoeg zijn voor hun deelnemers. Ik ben wel benieuwd of de SP mij daarin volgt en hoe de SP aankijkt tegen de reactie van de minister.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Dit is een deur die ik vol kan intrappen, dus dank daarvoor, mevrouw Van Brenk. Ik kaart het probleem niet voor niets aan. Mijn reactie erop is heel helder. U heeft volledig gelijk. Ik vind het ook goed dat u het probleem eerder heeft aangekaart. Eigenlijk zijn mijn vragen aan de minister: hoe is het mogelijk dat dit kan en hoe kunnen we dit zo snel mogelijk stoppen? Ook als de minister niet meer de wettelijke mogelijkheden zou hebben om dit terug te draaien, vind ik dat hij alsnog een uitspraak moet doen. Dit geeft helderheid aan de rest van Nederland en laat aan andere bedrijven zien dat we dit niet accepteren. Ik heb vaker gezegd: voor vluchtend kapitaal moet je bij de grens muren optrekken. Dat geldt ook hiervoor. Ik wil niet dat dit kapitaal vlucht. Ik wil niet dat pensioenfondsen de mogelijkheid hebben om op deze manier hun verantwoordelijkheden te ontlopen. Het is immers uitgesteld loon van werkende mensen en dat hoort bij de mensen terecht te komen. De fondsen moeten dit niet kunnen omzeilen. Dus ja, daar moeten we toezicht op hebben en regels voor maken.

De **voorzitter**:

Nogmaals dank voor uw inbreng. We gaan door met de heer Mulder. Hij spreekt namens de PVV.

De heer **Edgar Mulder** (PVV):

Dank, voorzitter. Ik sluit me aan bij de woorden van de heer Vermeer over dat er een compensatie nodig is voor mensen die van baan wisselen. Ik sluit mij voor het gemak erbij aan, omdat mij dat de ruimte geeft om vandaag uit alle onderwerpen eentje toe te lichten. Dat zijn de resultaten van pensioenfondsen.

Vorig jaar was het resultaat van de pensioenfondsen in Nederland negatief. Het gezamenlijk vermogen daalde. Alle andere landen zijn in de plus, alle 38 OESO-landen. Nederland deed het niet alleen het slechtste, maar het draaide negatief. Het debat over beleggen is niet nieuw in deze commissie. Veel mensen zijn boos en bezorgd over het gemak waarmee de leiding van pensioenfondsen beslissingen neemt op basis van zijn eigen voorkeuren. Als je dat met je eigen geld doet, is dat geen probleem. Dat hebben we al vaker gezegd. Doe dat lekker. Maar pensioenfondsen werken met geld van anderen, namelijk van de deelnemers. Zij kunnen niet kiezen bij wie ze hun geld beleggen.

Zoals gezegd is het geen nieuwe discussie. Jaar in, jaar uit worden er slechte resultaten geboekt door verschillende pensioenfondsen. Activistisch beleggen is slecht voor de resultaten. ABP-topman Van Wijnen nam zelfs afscheid van 900 bedrijven uit zijn portefeuille. Zelfs Albert Heijn en Philips deugen schijnbaar niet genoeg. Het is opvallend hoe weinig aandacht daarvoor is en hoe weinig verantwoording hierover wordt afgelegd. Als je tegenwoordig een jaarverslag van een pensioenfonds neemt, moet je 60, 70 pagina's over klimaat, biodiversiteit en mensenrechten doorworstelen. Het gaat over alles, behalve over de resultaten. Daar krijg je echt heel summiere informatie over. Rendement moet op één staan; de primaire taak van een pensioenfonds is het uitkeren van een goed pensioen en niet het faciliteren van de energietransitie. Rendement dus en niet de waan van de dag. Die waan van de dag verandert ook nog wel eens, want tien jaar geleden was je een fascist als je wilde beleggen in bedrijven die wapens maken. Nu ben je een fascist als je zegt dat dat geen goed idee is: totale wokegekte. Laten we eerlijk zijn: een beter beleggingsresultaat betekent hoe dan ook meer geld om uit te keren aan pensioenen. Dan zouden we misschien die mensen kunnen compenseren. Vandaar ook de vele vragen die er zijn gesteld. Waarom deze inleiding? Omdat we op 8 juni een brief hebben ontvangen van deze minister, waarin hij probeert het activistische beleid van fondsen te verdedigen.

Ik heb eens wat nauwkeuriger naar die brief gekeken. De minister begint heel algemeen door te zeggen, en ik quoot: "Naast gedegen onderbouwd beleggingsbeleid wordt er nu ook beleid opgesteld voor de beheersing van andere relevante risico's". Dan ga je zoeken wat die relevante risico's zijn. Die worden dan heel vaag omschreven als "klimaatrisico's" en "maatschappelijke risico's". De minister schrijft, en ik quoot weer: "Die klimaat- en maatschappelijke risico's zouden een mogelijk ongunstige financiële impact op beleggingen van pensioenfondsen kunnen hebben". Een mogelijk ongunstige financiële impact,

dus. Maar twee zinnen later is die "mogelijk ongunstige financiële impact" opeens een "ongunstige financiële impact" geworden. Nu staat het vast: als dat speelt, heeft het een ongunstige invloed. Dan volgt er opeens een hele rare stelling. Dan zegt de minister namelijk dat we dus niet meer mogen oordelen over gerealiseerde rendementen en zelfs niet over gerealiseerde uitkomsten van benchmarks, want we moeten strategisch beleggingsbeleid apart gaan zien van de uitvoering. We mogen er dus helemaal niets meer over zeggen. Dat is mooi, toch? Er komen jaarverslagen met tientallen pagina's over alles wat woke is en aantoonbaar hele slechte resultaten, maar we mogen daar niks meer van zeggen.

Een interruptie.

De **voorzitter**:

Ja, van de heer Vermeer aan de heer Mulder.

De heer **Vermeer** (BBB):

Wij kunnen er hier in ieder geval alles van zeggen, dus ik ben blij dat de heer Mulder dat doet, want die pensioenen zijn er om pensioeninkomsten te genereren voor mensen. Dat moet de enige reden zijn. Maar dan kom ik weer terug op het punt dat ik ook noemde: de aangenomen motie om meer structurele zeggenschap te geven. Ik denk dat pensioendeelnemers daar wel een duidelijke mening over hebben. Steunt u de oproep om hier vaart mee te maken?

De heer **Edgar Mulder** (PVV):

Hé, weer een open deur! Ja, die steun ik volledig.

Voorzitter.

De **voorzitter**:

Ogenblik, ogenblik. Mevrouw Van Brenk heeft ook een ... O, er is nog een vervolgvraag van de heer Vermeer en daarna een interruptie van mevrouw Van Brenk.

De heer **Vermeer** (BBB):

Er speelt nog wat meer mee. Dit zagen we namelijk ook bij de havenarbeiders in de Optas-zaak, waarin ze ook een betwiste reserve wilden hebben. Vervolgens heeft die zaak ongeveer twintig jaar geduurd en weten de mensen uiteindelijk dat ze niks krijgen. Een deel moet nu met erfgenamen hierover spreken in plaats van met pensioendeelnemers. Wat is het idee van de heer Mulder? Hoe moeten wij dit nu gaan tackelen, zodat de rechten van de pensioendeelnemers beter geborgd worden? Wat kan de Kamer hierin doen, wat hem betreft?

De heer **Edgar Mulder** (PVV):

Eigenlijk is het enige wat ons te doen staat om de zaken af te dwingen, zowel qua beleggen als qua fondsen die naar het buitenland vluchten. Het moet maar eens afgelopen zijn dat een kleine elitaire kliek zelf bepaalt wat die goedvindt. Dit is nog lang niet zo erg als de toeslagenaffaire, maar dit voorbeeld van mensen in de Rotterdamse haven is een heel schrijnend voorbeeld voor hoe er met de rechten van mensen wordt omgesprongen: het ene fonds koopt het andere op en heeft andere statuten, waardoor mensen gewoon niet krijgen wat ze zelf hebben opgebouwd en waar ze recht op hebben. Technisch zal het allemaal kloppen. Ik heb namelijk ook geprobeerd om al die documenten te lezen. Het is ontzettend ingewikkeld en het zal vast allemaal juridisch kloppen, maar het deugt niet. Het deugt voor geen meter.

De **voorzitter**:

Mevrouw Van Brenk en daarna nog de heer Dijk.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

50PLUS heeft eerder de rendementen van pensioenfondsen ter discussie gesteld. Wij hebben toen heel expliciet gevraagd om ook buitenlandse deskundigen ernaar te laten kijken, want het lijkt wel alsof wij niet meer kunnen beleggen in Nederland, gezien de resultaten. Daardoor zijn we echt duizenden miljoenen misgelopen. Dat is allemaal geld van de deelnemers. Wij zullen in ieder geval onze aangehouden motie opnieuw indienen, omdat wij ons zorgen maken over precies hetzelfde als volgens mij ook de PVV zegt, namelijk dat de slagers hun eigen vlees aan het keuren zijn. Wij willen dat er in ieder geval kritisch naar gekeken wordt. Kan ik erop rekenen dat de PVV onze motie zal steunen?

De heer **Edgar Mulder** (PVV):

Ja.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Mooi zo.

De **voorzitter**:

Dan ga ik naar de heer Dijk voor een interruptie richting de heer Mulder.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Ik probeer de bijdrage van de heer Mulder even samengevat te krijgen in mijn hoofd. Klopt het dat hij eigenlijk zegt dat pensioen uitgesteld loon is? Op dit moment zijn er mensen -- u noemt ze een "elitaire kliek" -- die bepalen wat daarmee gebeurt. Maar is de samenvatting van uw verhaal eigenlijk niet gewoon: er moet meer democratische zeggenschap van deelnemers komen over pensioenfondsen en de manier waarop zij beleggen?

De heer **Edgar Mulder** (PVV):

Er moet naar gestreefd worden dat beleggingsfondsen gaan doen wat ze moeten doen, en dat is rendement maken. Als het rendement goed is, kunnen de mensen die met pensioen zijn, bijvoorbeeld geïndexeerd worden op inflatie. Als u mij dat toestaat, wil ik nog even terugkomen op de opmerking dat er onafhankelijke mensen naar moeten kijken, want ik was daar net wat te kort over. Volgens mij heeft 50PLUS voorgesteld om de benchmark onafhankelijk te maken. Daarom ga ik door over deze brief. De minister stelt nu dat we daar helemaal niet meer over mogen oordelen, ook al komt uit die benchmark dat het bewijsbaar is dat men fouten maakt bij Nederlandse pensioenfondsen, want de minister zegt: dat gaat over andere dingen, dus daar mag je geen conclusies uit trekken. Daar heb ik een probleem mee.

De **voorzitter**:

Nog een vervolgvraag van de heer Dijk.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Ik probeer het nog even een keer iets scherper te krijgen. Ik heb net namelijk een heel verhaal gehoord over de wapenindustrie. Woke werd er ook bij gehaald. Ik vind daar van alles van, maar ik vind het eigenlijk niet heel relevant. Ik vind het eigenlijk relevanter wat gepensioneerden vinden, wat deelnemers aan het fonds vinden. Ik vermoed namelijk dat zij, als je ze meer zeggenschap geeft over beleggingen, eerder zullen denken: beleg dat met een vast rendement in woningbouw voor onze jongeren, voor mijn kleinkinderen; dat levert veel op. Dat is mijn vermoeden. Dat weet ik niet. Maar ik ben er in principe voor dat inleggers meer directe zeggenschap krijgen. Dan kunnen zij lekker bepalen of het naar Shell moet of naar woningbouw. Ik denk dat ik wel weet waar mensen dan voor kiezen, maar dat is mijn indruk, dus mijn vraag is: vindt u dat er meer directe zeggenschap voor gepensioneerden moet komen over de beleggingen?

De **voorzitter**:

"Vindt de heer Mulder dat ..."

De heer **Edgar Mulder** (PVV):

Ja, dat vind ik. Daarom zijn we ook voor referenda en inspraak, ook over dit soort dingen. Ik was even bang dat we naar het arbeiderszelfbestuur van de jaren zestig teruggingen, dus vandaar dat ik even iets voorzichtig was. Maar meer inspraak? Zeker.

De **voorzitter**:

De heer Mulder vervolgt zijn betoog.

De heer **Edgar Mulder** (PVV):

Voorzitter. Je zal dus maar afhankelijk zijn en ieder jaar minder koopkracht krijgen. Andere mensen proberen mijn verhaal samen te vatten, maar als ik het wil samenvatten, zeg ik het volgende. Ik wil graag excuses van de minister voor deze hele rare brief en een reactie van hem op dit meer dan slechte beleggingsresultaat.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan ga ik nu even naar de heer Ceulemans, omdat hij ook naar het debat over de datakluis moet. Hij spreekt namens JA21.

De heer **Ceulemans** (JA21):

Dank, voorzitter, en dank aan de collega's voor de collegialiteit. Het is goed dat we ons als commissie vandaag weer buigen over pensioenen, niet alleen omdat het een enorm groot onderwerp is dat vroeg of laat iedereen raakt, maar ook omdat er de afgelopen tijd enorm veel om speelt.

Om te beginnen. Ik ben niet de eerste en ik zal ook niet de laatste zijn die het erover heeft: het mislopen van pensioencompensatie door mensen die van baan wisselen, hun baan opzeggen of hun baan kwijtraken op een ongelukkig moment in de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Afgelopen dinsdag namen we hier in de Kamer een petitie in ontvangst van Tycho Verheul, die zelf €28.000 pensioen dreigt mis te lopen. Zijn zaak staat helaas niet op zichzelf. Omroep MAX heeft zich vastgebeten in de problematiek. De afgelopen weken heb ik in aanloop naar dit debat zelf ook flink wat mails mogen ontvangen van mensen die in hetzelfde schuitje zitten of, beter gezegd, ook tussen de wal en het schip zijn gevallen.

Het is een kwestie waar al veel vaker aandacht voor is gevraagd, maar waarover de minister nu schrijft dat hij eigenlijk geen mogelijkheden ziet om iets te doen. Gegevens zijn niet beschikbaar, de omvang van de groep is niet goed in kaart te brengen maar kan volgens de minister tienduizenden personen bevatten, het is niet mogelijk om in kaart te brengen welke mensen niet op de hoogte waren van het ontstaan van het missen van compensatie bij het wisselen van baan en welke

mensen dit wel wisten, maar alles afwegende toch besloten om de stap wel te zetten ... En ga zo maar door.

Voorzitter. Dit zal allemaal waar zijn, maar tegelijkertijd vraag ik de minister of hij niet gewoon erkent dat er sprake is van een weeffout wanneer de ene persoon voor soms wel tienduizenden euro's pensioencompensatie misloopt, terwijl de ander dubbel gecompenseerd wordt, puur op basis van het moment van overstappen en ongeacht alle andere omstandigheden. Als er een pot geld beschikbaar is voor compensatie met als uitkomst dat de een daar niets van krijgt en de ander dubbel prijs heeft, dan spreken we hier volgens mij niet meer over een politiek vraagstuk, maar over een weeffout in de uitvoering. De minister benadrukt het belang van goede communicatie om te voorkomen dat mensen na het wisselen van baan met een onaangename verrassing worden geconfronteerd, maar het probleem is natuurlijk dat een grote groep werknemers daar nu niets meer aan heeft en dat de communicatie voorheen duidelijk te wensen overliet.

Voorzitter. Ja, het is complex. Dat er niet even een pasklare oplossing voorhanden is, begrijp ik. Die heb ik ook niet, maar wat mij betreft kunnen we aan het einde van dit debat niet uit elkaar gaan met de conclusie: jammer, maar het is niet anders. Ik vraag de minister daarom, ondanks alle beren die hij op de weg ziet, verder te zoeken naar oplossingsrichtingen en geen punt achter deze kwestie te zetten. Tevens zou ik hem willen vragen een inhoudelijke reactie te geven op de oplossingsrichtingen die in de petitie zijn gegeven.

Voorzitter. Dan het bedrag ineens, dat ineens weer werd uitgesteld. JA21 is voorstander van de mogelijkheid om bij pensionering 10% van het opgebouwde pensioen te kunnen opnemen. Dat past wat ons betreft goed bij het uitgangspunt van keuzevrijheid en is een uitkomst voor mensen die na een leven lang hard werken een investering willen doen of bijvoorbeeld samen een reis willen maken of ga zo maar door. De invoering werd echter keer op keer uitgesteld. De wet lag sinds 2022 klaar. Vervolgens werd de invoering opgeschoven naar juli dit jaar. Vervolgens werd de invoering dit voorjaar zelfs helemaal over de transitie heen getild. Invoering is nu voorzien op 1 januari 2029.

Naar aanleiding van een aangenomen motie van JA21 is de minister in gesprek gegaan met pensioenuitvoerders om alsnog te komen tot een eerdere invoering. Dit heeft helaas geen resultaat gehad. De minister schrijft dat dit onder andere komt doordat de focus en capaciteit van pensioenfondsen nu gericht is op de transitie en dat het opnemen van het bedrag ineens goede begeleiding en informatievoorziening vergt, gelet op de mogelijke gevolgen in de belastingen- en toeslagensfeer. Dat begrijp ik. Voorbeelden over rekentools et cetera hebben we vorige week bij het werkbezoek aan de AFM ook gehoord. Tegelijkertijd is deze regeling niet van gisteren op vandaag bedacht. Wat stokt er nou dermate aan de informatievoorziening dat de regeling bijna drie jaar uitgesteld moet worden?

Dan de bedroevend lage rendementen, waarmee Nederland ook in OESO-verband niet florissant afsteekt. De heer ...

De **voorzitter**:

Ogenblik, ogenblik. De heer Vermeer, op het vorige punt, denk ik.

De heer **Vermeer** (BBB):

Het probleem dat de heer Ceulemans schetst rond het bedrag ineens is feitelijk ook een waarschuwing naar sociale partners dat als zij een akkoord sluiten over een pakket, er boter bij de vis moet en er niet de mogelijkheid is om bepaalde zaken die onderdeel zijn van het pakket, later of helemaal niet meer door te voeren of daar allerlei bezwaren over op te werpen. Volgens mij is het ook zo dat als dit wordt ingevoerd in 2029, dat niet met terugwerkende kracht geldt. Al die mensen die intussen, sinds het sluiten van het pensioenakkoord, met pensioen zijn gegaan, kunnen niet alsnog van dat recht gebruikmaken. Is JA21 het met BBB eens dat dat eigenlijk met terugwerkende kracht zou moeten? Zou JA21 willen steunen dat hier alsnog werk van gemaakt wordt?

De heer **Ceulemans** (JA21):

Wat ons betreft was dit sowieso al veel eerder ingevoerd. Wij hebben nota bene in ons verkiezingsprogramma opgenomen dat het bedrag ineens voor ons een heel belangrijk aspect is. Iedere dag dat dat uitgesteld wordt, vinden wij heel onwenselijk. Over de implicaties van wat de heer Vermeer zegt en voorstelt, kan ik op dit moment nog geen antwoord geven. Dat moet ik eerst even goed overzien. Maar wat ons betreft gaan we alsnog gewoon tot het uiterste om de invoering te vervroegen.

De **voorzitter**:

Dank. Dan gaat de heer Ceulemans door met zijn betoog.

De heer **Ceulemans** (JA21):

Dank, voorzitter. Overigens heeft volgens mij mevrouw Michon-Derkzen in dat verband al gevraagd: kan er niet gekeken worden of het bedrag ineens in ieder geval voor een deel naar voren gehaald kan worden, omdat pensioenfondsen natuurlijk op verschillende momenten invaren? Daar komt dan weer de reactie op dat dat ongelijkheid in de hand werkt. Het is dus een enorm kaartenhuis: als je er één kaart uit trekt, stort de hele boel in elkaar. Maar het moge duidelijk zijn: JA21 is groot voorstander van het bedrag ineens; wat ons betreft wordt dat zo snel mogelijk voor zo veel mogelijk mensen ingevoerd.

Dan kijk ik even waar ik gebleven was. De bedroevend lage rendementen, waarmee Nederland ook in OESO-verband niet bepaald florissant afsteekt en waarover de heer Mulder mij ontzettend veel woorden uit de mond nam. Deze week schreef Han de Jong in zijn column in De Telegraaf nog dat je op een spaarrekening meer had kunnen krijgen dan het rendement dat ABP de afgelopen jaren behaalde. Ik raak snel door mijn tijd heen, dus ik vraag de minister nader in te gaan op de lage rendementen en de oorzaken daarvan, maar net als de heer Mulder wil ik er één punt uitlichten: het activistisch beleggen door pensioenfondsen. Dat is mijn fractie een doorn in het oog. Pensioenfondsen zijn

op aarde om te zorgen voor optimaal pensioen voor deelnemers, niet om met andermans geld te klimaathobbyen. De Kamer nam eerder dit jaar mijn motie aan om onder andere in kaart te brengen in hoeverre niet-financiële doelstellingen een rol spelen bij beleggingen door pensioenfondsen. Pensioenfondsen maken namelijk allerlei keuzes die verder gaan dan rendement en risico. Ze sluiten bedrijven uit, stellen klimaatdoelen en doen aan impactbeleggen onder de noemer van verantwoord of, zoals het tegenwoordig heet, sustainable beleggen.

De **voorzitter**:

Wilt u afronden? U bent over uw spreektijd heen.

De heer **Ceulemans** (JA21):

O, moet ik nu afronden? Dan ga ik proberen er een hele lange laatste zin uit te persen.

De **voorzitter**:

Dat is niet helemaal eerlijk.

De heer **Ceulemans** (JA21):

Nee, excuus. De brief van de minister in reactie op de aangenomen motie ligt er nu, maar daarin zegt hij niets over wat die keuzes betekenen voor het rendement. Dat is precies de kern. Kan de minister daar nog wat nader specifiek op ingaan?

Dan mijn laatste zin, want ik ben bang dat het onderwerp anders onbesproken blijft. Graag aandacht voor de positie van de 1,6 miljoen werknemers die pensioen opbouwen bij een pensioenverzekeraar via een werkgever. Ook zij moeten de transitie voor de deadline halen, want als dat niet gebeurt, kunnen ze de Belastingdienst in hun nek krijgen. Dat is erg traag van start gegaan. Ik vraag de minister wat de stand van zaken is, want we moeten voorkomen dat deze werknemers de dupe worden van te laat handelen door hun werkgever.

De **voorzitter**:

Dank. Mevrouw Van Brenk krijgt nu het woord. Zij spreekt namens 50PLUS. Een aantal collega's gaat nu naar een plenair debat.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Dank, voorzitter. Afgelopen zaterdag hield het Wetenschappelijk Instituut van 50PLUS samen met andere organisaties een bijeenkomst over pensioenen.

Gelukkig was er een livestream, want er waren 1.500 aanmeldingen. Pensioen leeft. U zult er niet verbaasd over zijn dat wij van mening blijven dat het beste pensioenstelsel ter wereld op losse schroeven is gezet. Met de vaste rekenrente van 2% hadden we probleemloos verder gekund en hadden we ook geen renterisico's hoeven af te dekken, waar we recentelijk nog tientallen miljarden mee hebben verloren. Maar goed, das war einmal.

Onze tranen over het verlies van het vertrouwde stelsel zijn helaas niet productief, maar wat ook niet productief is, zijn de opmerkingen van de minister in de brief van 20 mei over additionele koopkrachtinstrumenten. Ondanks de stand van zaken van vandaag begint deze brief met dezelfde platitudes en achterhaalde perspectieven als die ons in het moeras van de Wtp hebben getrokken. Het is meteen raak aan het begin. "De Wet toekomst pensioenen is ingevoerd om het pensioenstelsel persoonlijker en transparanter te maken en om het pensioen meer te laten aansluiten bij de veranderende arbeidsmarkt. Ook moet de Wtp eerder perspectief bieden op een koopkrachtig pensioen." Nou, de communicatie is helemaal niet transparanter geworden. De compensatieregeling die ervoor moet zorgen dat de Wtp beter aansluit bij de moderne arbeidsmarkt, waar we twintig jaar over gedebatteerd hebben, lijkt op het moment suprême niet goed geregeld te zijn, precies voor die deelnemers die vlak voor of tijdens de transitie van baan en van pensioenfonds zijn veranderd. Dat is toch onbestaanbaar?

Ik ben vandaag op jacht naar een toezegging van de minister om in gesprek te gaan met de pensioenfondsen over de gevolgen van het afschaffen van de doorsneepremie en het ontbreken van een brede compensatieregeling. Deze groep wordt nu geconfronteerd met een aanzienlijk probleem. Voor hen zou er geen compensatie zijn. Zij worden vermorzeld tussen wal en schip. Is de minister daartoe bereid?

Naast deze relatief kleine groep vermorzelden zit er ook teleurstellend weinig koopkrachtverbetering in het vat voor alle andere deelnemers en gepensioneerden. In de brief over de koopkracht wordt de goednieuwsshow maar weer eens afgedraaid: de Wtp is fantastisch. Maar koopkrachtverbetering of -behoud is intussen gesneuveld waar we bij staan. Zeker is het goed dat er nu gecommuniceerd wordt over koopkrachtbehoud, maar ik vind het verbazingwekkend wat er in dit verband nog allemaal onderzocht moet worden, terwijl dat natuurlijk allang geregeld had moeten zijn.

Uit de Kamerbrief komt naar voren dat de koopkrachtvarianten niet van een complete analyse zijn voorzien. Daarnaast leidt uitstel van vervolgonderzoek en evaluatie tot 2028 dan wel 2032 tot vertraging van een goed koopkrachtig pensioen. Daarmee wordt geen invulling gegeven aan de belangrijkste doelstelling van het pensioenakkoord en van de Wtp: een koopkrachtig pensioen. Mijn fractie stelt daarom aanvullende schriftelijke vragen aan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het doel van deze vragen is een nieuwe Kamerbrief met een betere en completere analyse en een planning om het vervolgonderzoek begin 2028 afgerond te hebben en meer relevante partijen te betrekken bij dit vervolgonderzoek.

In dat licht gaf ik de minister en de collega's de analyse van Actuarieel Adviesbureau Confident B.V., die u mogelijk al gezien hebt; het is goed om die in

het vizier te hebben. De opvallende connectie tussen de zéér slechte rendementen van de pensioenfondsen -- mijn collega's noemden het ook al -- is nog steeds geen groot nieuws in de Nederlandse media. De kloof tussen de performance van onze pensioenfondsen en de benchmark van de rest van de wereld is inmiddels onmiskenbaar, maar het wordt nog steeds niet diepgaand onderzocht, ondanks een oplopende schade van honderden miljarden die we inmiddels in de boeken hebben moeten zetten. De enorme verliezen bij de renteafdekking zijn daarbij slechts een punt van de speer waarmee we gestoken zijn.

50PLUS wil precies weten wat er gebeurt, want zelfs parlementaire enquêtes gaan niet over zo veel geld als er hier verspild is. 50PLUS heeft eerder in een motie gevraagd om expliciet door niet-Nederlandse deskundigen te laten onderzoeken wat er is misgegaan, hoe groot de schade is en hoe de schade nog zo veel mogelijk te beperken is. Die motie is toen aangehouden, maar die gaan we opnieuw indienen. Vreemde ogen dwingen. Betrokkenheid van buitenlandse beleggingsdeskundigen bij de analyse van dit vraagstuk is onontbeerlijk. Het vertrouwen is te veel beschadigd om het eigen vlees opnieuw door de eigen slager te laten keuren. We raden de minister, de regering, met klem aan om hierop te anticiperen, in plaats van het te blijven negeren of downplayen.

Tot slot, voorzitter. Wij blijven aandacht vragen voor de ontwikkeling, uitvoering en beheerkosten van pensioenfondsen. We hebben gevraagd om goed vergelijkbare kostenkengetallen van de fondsen. Daar heb ik de minister niet in meegekregen, maar ik heb niet de indruk dat het de goede kant opgaat. Wat is de meest actuele indruk van de minister op dit punt?

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Hartelijk dank. Dan gaan we luisteren naar de heer Bolhuis. Hij spreekt namens de fractie van PRO.

De heer **Bolhuis** (PRO):

Voorzitter, dank u wel. Laat ik beginnen met de compensatie. Afgelopen dinsdag hebben we een petitie aangenomen, Omroep MAX besteedt er aandacht aan en we krijgen heel veel mails binnen. Bij de behandeling van de Wtp hebben GroenLinks en PvdA gehamerd op het belang van compensatie. Er kwam geen verplichting, maar adequate compensatie werd een belangrijk onderdeel van de evenwichtige transitie en dat zouden we gaan monitoren.

Achteraf blijkt dat er een weeffout is, dat er dingen niet goed zijn. Dat leidt ertoe dat tienduizenden mensen, die bij hun pensioenfonds wel pensioen opbouwen, geen compensatie krijgen door hun overstap. Hierover hebben we samen met het CDA vragen gesteld. Het is eigenlijk een herhaling van zetten, maar er wordt gezegd: enkele tienduizenden gaan dit jaar zonder compensatie overstappen naar een andere baan en gaan pensioen opbouwen bij een andere pensioenuitvoerder. Wij krijgen signalen dat het om een grote groep zou kunnen

gaan, van 80.000 à 90.000 mensen. Het lijkt me heel belangrijk dat we zicht krijgen op hoe groot deze groep nou eigenlijk is en dat we daarvoor een oplossing proberen te vinden. Deze mensen hebben daar recht op.

We zien voorbeelden van oplossingen: PMT en PME zoeken oplossingen met elkaar, het pensioenfonds voor de bouw doet dat ook, er zijn werkgevers die oplossingen bedenken. Het grootste probleem zit nu toch echt bij PFZW en ABP. Het grootste gedeelte van de mails die binnenkomen, gaat over deze fondsen. Zou er een mogelijkheid zijn om afspraken tussen die fondsen te maken?

De **voorzitter**:

Een ogenblik. U heeft een interruptie van mevrouw Michon-Derkzen.

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Ik wil aan de heer Bolhuis -- welkom bij dit onderwerp overigens -- enige reflectie vragen op de rol van de bonden hierin. Die vind ik zelf namelijk ingewikkeld. Ik heb een steile leercurve. Ik weet dat de bonden, zowel bij het pensioenakkoord als in de overleggen die de minister met hen heeft gehad over dit probleem, dat ik volledig erken, ook steeds aan tafel zitten. Hoe beoordelen de heer Bolhuis en zijn partij, PRO, de opstelling van de bonden in deze toch hele onverkwikkelijke kwestie? Want dat het dat is, zullen we allemaal wel erkennen.

De heer **Bolhuis** (PRO):

Ik denk dat er bij het pensioenstelsel door de Kamer, de bonden, de pensioensector en de regering keuzes zijn gemaakt waarvan we dachten dat het goede keuzes waren, terwijl we daar nu mee in onze maag zitten. Dat geldt denk ik ook voor de bonden. Ik zie dit als een moment om te kijken naar compensatie, want dit is iets wat we achteraf zouden moeten compenseren. Ik denk dat de bonden er ook voorstander van zouden zijn als dat lukt.

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Maar het zijn juist de bonden waarmee de minister deze kwestie ook heeft besproken. Ik vind hen daar vrij stil over, om maar niet te zeggen dat ik hen daar niet over hoor. Ik hoor ook van juist de kwestie met PFZW en ABP. Zij zitten heel diep in het systeem en hebben direct contact met de deelnemers. Mogen we van hen niet een wat grotere rol hierin verwachten? Waarom pakken ze die niet? Dat is mijn vraag aan de heer Bolhuis.

De heer **Bolhuis** (PRO):

Ik weet niet wat er bij de bonden allemaal gebeurt. Ik weet wel dat ze hiermee in hun maag zitten. Ik denk en verwacht, als we nadenken over oplossingen, dat er

meegedacht gaat worden. Dat verwacht ik ook van de regering, het parlement en de pensioenfondsen. Ik denk dat we dan een stap vooruit kunnen maken.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Het is heel goed dat pensioenfondsen zelf nadenken en dat er afspraken komen. Dinsdag, bij de aanbieding van de petitie, was er ook iemand die door een faillissement werkloos geraakt was. Hij had zelf zijn pensioen voortgezet en vond op 1 december gelukkig ander werk, maar nu is hij gedupeerd. In zijn geval zijn er niet twee pensioenfondsen die dat even met elkaar kunnen dealen. Wat bieden we zo iemand dan aan? De betrokkene kon er ook niets aan doen dat hij werkloos geworden was.

De heer **Bolhuis** (PRO):

Dat klopt. We zien op dit moment inderdaad schrijnende, vervelende individuele gevallen. De precieze oplossing kunnen wij hier niet geven. Het is dan ook een vraag aan de minister om met een oplossing te komen. We kunnen voorstellen dat er naar dit soort situaties gekeken wordt en dat wordt bezien wat mogelijk is. Ik kan hier niet ter plekke een oplossing verzinnen. Dit is een vraag aan de regering.

De heer **Schenk** (FVD):

Ik hoorde de heer Bolhuis zojuist zeggen dat het zaak is dat we er inzicht in krijgen om hoeveel gedupeerden het precies gaat. Daartoe werd al opgeroepen in een motie van mevrouw Patijn, een fractiegenoot van de heer Bolhuis. Ik vind de uitvoering van die motie, die overigens Kamerbreed is aangenomen, volstrekt onvoldoende, want wij hebben daar geen inzicht in. Ik ben erg benieuwd naar de visie van PRO op de uitvoering van de motie van mevrouw Patijn.

De heer **Bolhuis** (PRO):

De motie is uitgevoerd door gebruik te maken van CBS-cijfers. Op basis van die cijfers is een schatting gemaakt. Daar kwam uit dat het om enkele tienduizenden gaat. Het verzoek is inderdaad om daar een keer verder naar te kijken. In de beantwoording van de minister ging het over een jaar. Als je kijkt naar de hele transitie, zal de groep groter zijn. We krijgen inderdaad signalen dat die groep groter is dan de groep waar we het nu over hebben. Wij doen dus een extra verzoek om dit nog een keer te bekijken.

De heer **Schenk** (FVD):

Dat verzoek deel ik vanzelfsprekend van harte, maar bij "enkele tienduizenden" kan het gaan om 20.000 gevallen, maar ook om 80.000 gevallen. Dat aantal beweegt zich dus binnen een heel grote bandbreedte. Moeten we daarom niet heel kritisch zijn tegen de minister? Moeten we niet tegen hem zeggen dat de

motie onvoldoende is uitgevoerd en dat hij beter in kaart moet brengen om hoeveel mensen het gaat? Anders weten we ook niet voor welke uitdaging we staan en hoeveel geld er bijvoorbeeld nodig zal zijn om de geleden schade recht te breien, als dat nog mogelijk is.

De heer **Bolhuis** (PRO):

Volgens mij is dat ook het verzoek dat ik doe. Het verzoek is: kijk hoe groot de groep echt gaat zijn. Laten we over een langere periode bekijken, ook als de transitie voorbij is, hoe groot de groep echt is. Dan hebben we het aantal gevallen in kaart en kunnen we kijken naar een goede oplossing. Dat is precies wat ik zeg, misschien net in een andere stijl dan u zou doen.

De **voorzitter**:

De heer Bolhuis vervolgt zijn betoog.

De heer **Bolhuis** (PRO):

We hebben een voortgangsrapportage gekregen. Daar staan goede dingen in op macroniveau, maar er staat eigenlijk vrij weinig in over deze groep, terwijl die toch onderdeel is van de transitie pensioenen. We hebben een regeringscommissaris transitie pensioenen. Mijn vraag is of deze regeringscommissaris geen rol zou kunnen spelen bij het zicht krijgen op de feitelijke aantallen. Hij zou ook een rol kunnen spelen bij het voeren van het gesprek over welke mogelijkheden er zijn, bijvoorbeeld een compensatiefonds of een uitvoerbare afgebakende regeling, en welke kosten daaraan verbonden zijn. Dat lijkt me een verzoek om over door te praten.

Vervolgens een opmerking over de communicatie. Er komen veel signalen binnen van deelnemers -- we lazen het ook in de krant -- dat de communicatie niet voldoende is geweest. Ook de Autoriteit Financiële Markten zegt dat. We zien nu dat de minister de communicatie verhoogt. Dat betekent eigenlijk dat de communicatie daarvoor niet optimaal was.

Een van de dingen die wij horen, is dat de AFM als toezichthouder niet de wettelijke positie heeft om vooraf adviezen te geven of toe te zien op de informatie die fondsen verstrekken aan deelnemers. De AFM kan dat alleen achteraf toetsen, als de feitelijke informatie al is verstuurd of al op de website staat. Is dit niet iets waar we naar moeten kijken? Dat is ook een vraag aan de minister. Kunnen we kijken of de bevoegdheid van de toezichthouder mogelijk aangepast moet worden, om dit in de toekomst te voorkomen?

Dan het punt over een koopkrachtig pensioen. We zien dat het risicoprofiel van de fondsen in kaart moet worden gebracht en dat dat leidt tot een beleggingsbeleid per cohort, per groep. We horen nu van de AFM en De Nederlandsche Bank dat een groot gedeelte van de fondsen niet genoeg beleggingsrisico gaat nemen in de uitkeringsfase om de inflatie bij te houden.

Herkent de minister deze signalen? Kan de minister kijken wat we hieraan zouden kunnen doen?

Dan het punt over het nabestaandenpensioen. Er zijn nu natuurlijk discussies gaande over de uniformering van het partnerbegrip en de uniformering van het kindbegrip. Dat zijn allemaal stappen in de goede richting, maar er zijn meerdere signalen dat het na het overlijden van deelnemers niet altijd duidelijk is wie de partner of de nabestaande is. Men weet ook niet of ze dat wel of niet hadden moeten melden. In het jaarlijkse UPO wordt nu geen oproep gedaan om aan te geven wie de partner of de nabestaande is. Zou het een mogelijkheid zijn om wettelijk verplicht te maken om in ieder geval op te roepen: geef alsjeblieft aan wie de partner en de kinderen zijn? Dan hebben we na overlijden niet meer de problemen die nabestaanden nu wel hebben.

Tot slot maken wij ons zorgen over de witte vlek. In het pensioenakkoord is afgesproken dat we die zouden gaan monitoren en dat de witte vlek kleiner zou worden. Voor de mensen op de tribune zeg ik dat dat werknemers betreft die geen pensioen opbouwen. Dat noemen we "de witte vlek". Op ons verzoek is in de wet opgenomen dat de minister de zorgplicht heeft om die groep in vijf jaar te halveren. We hebben eerder, in de brief van 17 november vorig jaar, te horen gekregen dat er een tussenevaluatie is die is gekoppeld aan de gegevens van 2024 en dat die naar verwachting in 2026 beschikbaar komt. Wij zien deze gegevens nog niet. Zijn de gegevens wat betreft de witte vlek over 2024 al beschikbaar? Wat zijn de resultaten daarvan? Kan de minister daarop reflecteren? Voor ons is dat belangrijk voor de steun die we hebben gegeven aan de Wtp.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel.

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Ik vind de witte vlek in het pensioen ook een intrigerend thema. Onderdeel van het pensioenakkoord is juist dat werkgevers die geen pensioen aanbieden dat op hun loonstrook moeten aangeven. Dat is de afspraak geweest. Je geeft dus aan dat je ervan op de hoogte bent dat jouw werkgever voor jou geen pensioenregeling heeft. Dat was ook uit het akkoord gekomen, want dat was het hoogst haalbare. Is de heer Bolhuis het met mij eens dat het een verplichting voor werkgevers zou moeten zijn om enige vorm van een pensioenregeling aan te bieden en dat we dat met elkaar vast moeten gaan leggen? Dat is in plaats van dat nu volledig aan de cao-tafel over te laten. Daardoor zijn er sectoren die geen pensioenregeling hebben, omdat de werkgever dat niet aanbiedt.

De heer **Bolhuis** (PRO):

Dank u wel voor de vraag. Ik ben enigszins verbaasd dat de VVD een wettelijke verplichting tot een pensioenregeling voor alle werkgevers wil. Dat is wel een interessante gedachte. Wij hebben inderdaad met elkaar afgesproken dat dat bij cao-tafels geregeld moet worden, want aanvullend pensioen is onderdeel van wat de sociale partners met elkaar moeten beslissen. Ik zou er dus niet meteen voor zijn om daar een wettelijke verplichting van te maken.

De **voorzitter**:

Tot slot uw laatste interruptie, mevrouw Michon-Derkzen.

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Ja, voorzitter. Dit is dus zo interessant aan de discussie rond alles wat we hebben wat betreft de rechten van werknemers en die wel of niet wettelijk vastleggen. We leggen met elkaar wettelijk een minimumloon vast, omdat we dat belangrijk vinden. We hebben wettelijke eisen voor ziek zijn en doorbetaling bij ziekte. We hebben heel veel punten wettelijk vastgelegd. Dat doen we omdat we daar de werknemers mee willen beschermen en om duidelijkheid te geven in de werkgever-werknemerrelatie.

Het volgende zei ik ook op het eerdere punt, over de compensatie. Het zijn ook op dit punt juist de bonden die zeggen: laat ons met rust en bemoei je daar niet mee, politiek; we willen het niet wettelijk vastgelegd hebben en we regelen het zelf wel aan de cao-tafel. Dat is in de ogen van mijn fractie juist een onzekerheid in de relatie tussen de werkgever en de werknemer. Ik begrijp niet dat de heer Bolhuis het niet met mij eens is dat je van zo'n belangrijk punt als het pensioen zegt: dat moeten we steviger regelen en op dit punt moeten de bonden het vastleggen juist aan de politiek laten. Dat is in plaats van het enkel en alleen aan de cao-tafel met elkaar afspreken, met alle risico's voor de werknemer van dien.

De heer **Bolhuis** (PRO):

Ik snap dat mevrouw Michon dezer dagen wat moeite heeft met bonden. Wij vinden het heel goed wat er op dit moment gebeurt, met alle stakingen. Als u zich druk maakt over wettelijke verplichtingen tot pensioenopbouw, kunnen wij elkaar snel vinden op bijvoorbeeld een wettelijke verplichting tot pensioenopbouw voor zzp'ers. We zien immers in de stukken dat daarin geen stap vooruit wordt gemaakt. Wij vinden dat daar wel wat zou moeten gebeuren. Op het gebied van pensioen voor werknemers hebben we nu inderdaad de discussie over de witte vlek. We hebben afgesproken dat de minister met beleid zal komen en gaat monitoren om te zorgen dat die vlek kleiner wordt. Als dat niet gebeurt, kunnen we vervolgstappen zetten.

De **voorzitter**:

Nogmaals dank voor uw inbreng. We gaan door naar de volgende spreker. Dat is de heer Schenk namens Forum voor Democratie.

De heer **Schenk** (FVD):

Dank, voorzitter. Tot voor kort behoorde ik tot de groep Nederlanders die bij een binnengekomen brief van een pensioenfonds vooral nadacht over hoe ik die brief zo snel mogelijk bij het oud papier kon krijgen. Want laten we eerlijk zijn: veel jonge mensen -- vooral twintigers, misschien zelfs dertigers en veertigers -- denken niet na over hun pensioen. We lezen er weleens iets over in de media, maar we gaan er vooral van uit dat het wel geregeld is en dat het tegen de tijd dat we er echt mee te maken krijgen, wel goed komt. Maar hoe meer ik mij in pensioenonderwerpen ben gaan verdiepen, hoe verbaasder ik eigenlijk ben dat terwijl Nederland een van de grootste financiële stelselwijzigingen uit de geschiedenis doorvoert, veel mensen -- het overgrote deel van de bevolking, durf ik zelfs te zeggen -- niet tot nauwelijks op de hoogte zijn van wat er gebeurt met hun uitgestelde loon. Dat is pensioen immers, want laat helder zijn dat pensioengeld geen overheidsgeld is, maar geld van mensen die er hard voor hebben gewerkt.

En daar gebeurt nogal wat mee. Nederland had een van de beste pensioenstelsels ter wereld. Juist daarom had de politiek uiterst terughoudend moeten zijn met een volledige verbouwing ervan, of, beter nog, er nooit aan moeten beginnen. Forum voor Democratie heeft vanaf het allereerste moment voor de drastische consequenties gewaarschuwd, ook voor de transitie naar het nieuwe stelsel waar we nu, bijvoorbeeld bij de compensatieregeling, grote problemen met grote gevolgen voor Nederlanders zien.

Neem Marieke, waar ik onlangs mee sprak. Zij is 51 jaar, werkte in het onderwijs en bouwde pensioen op bij ABP. Dit jaar kreeg zij een nieuwe baan in de zorg en kwam zij bij PFZW terecht. PFZW was al overgestapt naar het nieuwe stelsel, ABP nog niet. Zij kwam dus bij haar nieuwe fonds te laat voor de compensatie, en bij het fonds waar zij was vertrokken werd de compensatie later nog verdeeld. Het gevolg? Tienduizenden euro's minder pensioen, wat tot honderden euro's per maand kan gaan schelen. Dat is echt het verschil tussen je huur of hypotheek wel of niet kunnen betalen.

Het kabinet erkent zelf dat deze situatie voor mogelijk tienduizenden mensen geldt. En dan durft de minister in zijn brief van april jongstleden en tevens in de beantwoording van Kamervragen van de heer Bolhuis en mevrouw Van Ark de verantwoordelijkheid neer te leggen bij de werknemers. Zij hadden zich maar goed moeten informeren over de gevolgen van een baanwisseling. Dat kan toch niet waar zijn? Deze mensen, deze gedupeerden dus, hebben niet gekozen voor een nieuw pensioenstelsel; het kabinet heeft dat wél gedaan. Wat hadden deze mensen dan moeten doen? Een nieuwe baan weigeren? Maar niet arbeidsongeschikt moeten raken? Had hun werkgever dan maar niet failliet moeten gaan? Want ook die gevallen zitten ertussen; mensen die om die redenen tienduizenden euro's gaan mislopen.

Wat FVD betreft hadden we nooit aan deze ondoordachte stelselwijziging moeten beginnen. De weg voorwaarts is wat ons betreft nog steeds de weg terug. Naar schatting zeker 80.000 mensen, en misschien nog wel veel meer, omdat zij niet op de hoogte zijn, plukken de uiterst zure vruchten van de stelselwijziging.

In maart nam de Tweede Kamer Kamerbreed de motie-Patijn aan; de minister moest onderzoeken welke groepen compensatie mislopen en hoe groot die groepen zijn en moest kijken naar adequate compensatie. Maar waar staan we nu? Geen exact aantal gedupeerden, geen berekening van de totale schade, geen inzicht in het aantal mensen die dubbel worden gecompenseerd en geen uitgewerkte herstelregeling. Wel de mededeling van de minister dat een algemene oplossing "ingewikkeld en kostbaar" zou zijn. Daar heeft die gedupeerde Nederlander die straks zijn rekeningen niet meer kan betalen, natuurlijk helemaal niks aan.

Pensioenfondsen beheren een vermogen van honderden miljarden. Jaarlijks wordt er meer pensioengeld ingelegd dan er wordt uitgekeerd en daar komen de beleggingsopbrengsten, als we eens stoppen met dat activistisch beleggen, op de lange termijn nog bij. Waarom zouden reeds gereserveerde compensatiemiddelen of andere binnen het fonds aanwezige middelen niet voor gedupeerden kunnen worden benut? Wat gaat de minister concreet doen voor de mensen die hun compensatie inmiddels al zijn misgelopen? Concrete actie is echt vereist. Daadwerkelijke actie laten zien is het minste wat het kabinet kan doen om de slechte keuze voor een nieuw stelsel misschien net iets minder slecht te maken. Denk hierbij aan verrekening tussen pensioenuitvoerders, één gezamenlijk afgestemd compensatiemoment of een gericht vangnet of wat dan ook voor mensen die overduidelijk buiten hun schuld om compensatie mislopen. Hoe kijkt de minister naar deze oplossingen? Is hij bereid om ze te onderzoeken? Wat heeft hem ervan weerhouden om deze opties allang uit te werken?

Voorzitter. Als de Kamer daadwerkelijk door wil op deze verkeerd ingeslagen weg, sta dan ten minste toe dat het oude en het nieuwe stelsel naast elkaar kunnen blijven bestaan. Waarom worden pensioenfondsen die hun bestaande regeling willen behouden alsnog in het nieuwe systeem gedwongen? De huidige chaos zou boekdelen moeten spreken. Geef fondsen die niet willen overstappen de ruimte om in het oude stelsel te blijven. Is de minister bereid om dit zogeheten tweestromenland alsnog mogelijk te maken?

Voorzitter. De gevestigde politiek heeft deze onnodige stelselwijziging doorgedrukt en draagt nu ook de verantwoordelijkheid voor de problemen die zij heeft veroorzaakt. Die rekening kan niet worden afgeschoven op werknemers met de opmerking dat zij zich maar beter hadden moeten laten informeren. Geld en oplossingen zijn er wat ons betreft; nu nog de politieke wil. Dat betekent: of een eerlijke compensatie voor alle gedupeerden of erkennen dat de Wet toekomst pensioenen een slechte keuze was, de wet intrekken en zo snel mogelijk terug naar wat ooit het beste pensioenstelsel ter wereld was. Daar is de Nederlander daadwerkelijk bij gebaat.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank voor uw inbreng. Wij gaan door naar mevrouw Van Ark. Zij voert het woord namens de CDA-fractie.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):

Dank u wel, voorzitter. Allereerst, wat geen verrassing is: ik begin met de compensatie. We hebben inmiddels Kamerbreed twee moties aangenomen en wij hebben samen met PRO een aantal schriftelijke vragen over de compensatie gesteld. Het gaat om pensioendeelnemers tussen de ongeveer 40 jaar en 60 jaar, voor wie juist compensatie was bedoeld vanwege het nadeel dat ze door de transitie kunnen ondervinden. Inmiddels is er ook veel media-aandacht geweest voor de duizenden mensen die tussen wal en schip dreigen te vallen omdat zij net op het verkeerde moment van baan zijn gewisseld of omdat zij juist in deze periode werkloos zijn geworden. De communicatie hierover is, zeker in de beginfase, onvoldoende geweest. Ook nu zullen veel mensen zich nog niet realiseren dat zij door een baanwissel compensatie kunnen mislopen.

Voorzitter, ik zal het kort houden. Het CDA wil de minister nogmaals nadrukkelijk vragen om te onderzoeken of er toch een oplossing mogelijk is. Ik denk dat dit aanvullend is op wat mijn collega van PRO zei en wat verschillende collega's hebben benadrukt. Misschien kunnen we niet aan iedereen recht doen, omdat de groep lastig af te bakenen is. Wij willen echter dat alle mogelijke oplossingsrichtingen goed in beeld worden gebracht, zodat de Kamer vervolgens kan beoordelen of er toch een oplossing denkbaar is die zowel rechtvaardig alsook uitvoerbaar is. Kan de minister toezeggen hiermee aan de slag te gaan?

Voorzitter. Mijn tweede punt gaat over het nabestaandenpensioen. Als iemand overlijdt, komt een gezin vaak al in een moeilijke periode terecht. Juist dan moet je niet ook nog voor financiële verrassingen komen te staan. Daarom is het goed dat het kabinet maatregelen neemt om te voorkomen dat mensen na het einde van hun dienstverband onbedoeld zonder dekking voor het nabestaandenpensioen komen te zitten. Het gaat niet alleen om de vraag of er dekking is, maar ook hoe hoog die dekking is. Uit onderzoek van de AFM blijkt dat de hoogte van het partnerpensioen in de nieuwe regelingen behoorlijk kan verschillen. Dat betekent dat mensen kunnen denken dat hun partner goed verzorgd achterblijft, terwijl de werkelijkheid anders uitpakt.

Sociale partners spreken de hoogte van het partnerpensioen af, maar werknemers moeten nog wel kunnen begrijpen wat die keuze betekent voor hun eigen gezin. Kan een deelnemer bij een relatief lage dekking zelf kiezen voor extra bescherming? Als dat niet kan, vindt de minister dan ook dat deelnemers actief moeten worden gewezen op de mogelijke inkomensachteruitgang voor hun partner en op mogelijkheden om zich aanvullend te verzekeren? Voor het CDA moet deze informatie helder en begrijpelijk beschikbaar zijn. Het is wat ons betreft te mager als mensen zelf allerlei pensioenoverzichten naast elkaar moeten leggen om te ontdekken of hun gezin financieel voldoende beschermd is.

Tot slot het pensioenadvies. De minister heeft daar ook een brief over geschreven. Mensen moeten bij hun pensionering keuzes maken met gevolgen voor de rest van hun leven. Goede persoonlijke begeleiding is dan geen luxe. Juist daarom vindt het CDA dat persoonlijk pensioenadvies beter beschikbaar moet zijn via de werkgever. Goed advies helpt mensen bij keuzes over eerder stoppen met werken, langer doorwerken of hun inkomen na pensionering. Het kan ook bijdragen aan het verkleinen van de pensioenkloof, bijvoorbeeld door

vrouwen eerder inzicht te geven in de gevolgen van deeltijdwerk, loopbaanonderbrekingen of een scheiding.

De minister wil pensioenadvies via de werkgever niet belastingvrij maken en laat daarmee een vreemd verschil bestaan. Advies van de pensioenuitvoerder kan onbelast zijn, terwijl een bijna vergelijkbaar advies via de werkgever belast kan worden. Voor het CDA zou het moeten gaan om de kwaliteit en de inhoud van het advies, maar niet om wie het advies geeft. Deelt de minister het belang dat mensen laagdrempelig advies over hun pensioen moeten krijgen? Als een generieke fiscale uitzondering niet wenselijk is, welke mogelijkheden ziet hij dan wel om persoonlijk pensioenadvies via de werkgever beter bereikbaar te maken? De staatssecretaris wijst in zijn brief bijvoorbeeld op de werkkostenregeling. Is de minister bereid te onderzoeken of die route beter benut kan worden, of ziet hij andere mogelijkheden om werknemers gemakkelijker toegang te geven tot persoonlijk pensioenadvies? Welke concrete opties ziet het kabinet verder om dit advies toegankelijker te maken?

De **voorzitter**:

Dank u wel.

De heer **Bolhuis** (PRO):

Ik wil nog even terugkomen op het nabestaandenpensioen en de communicatie daarover. Op dit moment is het als je een UPO krijgt of op mijnpensioenoverzicht.nl kijkt, niet altijd duidelijk; wel wie er als partner geregistreerd staat, maar niet wie als nabestaande. Zou u het steunen als daar ook wordt gecommuniceerd over "dit is wie we bij u bekend hebben als uw partner en uw nabestaande"? Gewoon om misverstanden te voorkomen.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):

Dat is een goede vraag. We hebben dit probleem natuurlijk bij de AFM gehoord. Ik heb het deze week nog nagevraagd bij een pensioenspecialist: "Zal dit nou een probleem worden? Stel je voor dat je overlijdt. Je woont misschien samen met je nabestaande, maar je bent niet getrouwd en je hebt geen kinderen." Daar gaat het over, denk ik, ongehuwd samenwonenden. "Die nabestaande klopt dan aan bij het pensioenfonds en moet aantonen: ik was de partner." Deze pensioenspecialist zei: "Dat is in feite geen probleem, want de criteria zijn duidelijk, dus dat regelen we achteraf. Daar krijg je dus geen discussie over; het maakt niet uit of je dat vooraf of achteraf doorgeeft." Ik ben ook wel benieuwd naar het antwoord van de minister, of dat klopt. Ik denk namelijk dat deze groep waar u het over heeft, de ongehuwd samenwonenden, heel belangrijk is, want daar zit met name het risico, denk ik. Kunnen die heel makkelijk aantonen dat ze nabestaande zijn, of ontstaan er misschien schrijnende gevallen als we dat vooraf niet goed regelen?

De heer **Bolhuis** (PRO):

Ja, precies. Ik wil daar nog even op doorgaan. U heeft gehoord dat er geen probleem is, omdat ze dat achteraf regelen. Maar het gaat over een overlijden en wat er dan gebeurt. Ik zou het dan eigenlijk fijner vinden als we het vooraf al geregeld hebben, want je zit al in een vervelende persoonlijke situatie, namelijk een overlijden. We moeten daar dus wel met elkaar achteraan. Het moment is volgens mij best belangrijk. Dan is mijn vraag toch: bent u het daarmee eens?

Mevrouw **Van Ark** (CDA):

Ik zou het niet gek vinden als wij het makkelijker maken om dat vooraf al te registreren. Als jij vooraf een seintje kan krijgen van je pensioenfonds ... Ik begrijp ook dat dat in vele gevallen al gebeurt, maar dat zou wat mij betreft actiever mogen, juist omdat je niet in een periode van rouw in een discussie met je pensioenuitvoerder wilt belanden over de vraag of je nabestaande bent.

De **voorzitter**:

Helder, dank. We gaan door naar de volgende spreker. Dat is de heer Neijenhuis, die het woord voert namens D66.

De heer **Neijenhuis** (D66):

Voorzitter, dank u wel. De overgang naar ons nieuwe pensioenstelsel is in volle gang. Samen met collega's bezocht ik afgelopen woensdag de AFM en DNB. Daar zag ik hoeveel werk er wordt verzet; dat is ook wel goed om te benoemen. Ik kom zo natuurlijk nog op alle vragen en kritiekpunten, maar veel gaat ook gewoon heel goed. Een groot deel van de deelnemers en het pensioenkapitaal gaat dit jaar naar dat nieuwe stelsel of is het afgelopen jaar al overgegaan. Dat gaat voor een heel groot deel gelukkig ook heel zorgvuldig.

Een zorgvuldige transitie betekent echter ook dat we goed kijken naar de mensen bij wie het niet goed gaat. Er zijn al veel vragen gesteld over de compensatie; daar sluit ik me voor een groot deel graag bij aan. Natuurlijk sluit ik me niet aan bij de vraag of we dan weer teruggaan naar het vorige stelsel. Een groot deel van de compensatie wordt juist betaald uit al die invaarbonussen; die ben je dan ook meteen weer kwijt. Ik denk dat we als wetgever wel moeten constateren dat we dit deel ook gewoon niet goed gedaan hebben. We hebben die keuze eigenlijk gedelegeerd aan de decentrale sociale partners op iedere plek, en we hebben ons daarbij onvoldoende gerealiseerd dat er dan in heel veel gevallen gekozen kon worden voor die overgang in één klap in plaats van voor spreiding. Daardoor zitten we nu met deze situatie. Ik denk dat het daarmee ook begint, met erkennen, en dat we ook moeten kijken naar een oplossing, voor zover die mogelijk is. Dat is dan ook mijn vraag aan de minister: is een oplossing hiervoor überhaupt nog technisch mogelijk?

Daarnaast vraag ik graag aandacht voor werknemers met een verzekerde pensioenregeling. Actieve regelingen moeten op tijd voldoen aan de nieuwe

pensioenwet, maar pas 26% van de contracten is overgezet. Ook met een piek rond de jaarwisseling blijft er dus veel werk liggen, en de gevolgen daarvan kunnen groot zijn. Als een regeling niet op tijd wordt aangepast, kan een werknemer plotseling belasting verschuldigd zijn over het opgebouwde pensioen. De minister zet nu vooral in op betere informatie en in het voorjaar volgt misschien nog persoonlijk contact. Mijn vraag aan de minister is: welke aanvullende maatregelen liggen klaar als de huidige aanpak onvoldoende werkt, en wanneer worden werknemers rechtstreeks gewaarschuwd als hun werkgever niet in actie komt?

Voorzitter. Dan een andere groep die echt duidelijkheid verdient: de oud-werknemers en gepensioneerden met een oude verzekerde DB-regeling. Die regelingen gaan niet mee in de pensioentransitie, en toch is er veel onzekerheid. Mensen zien berichten over dat pensioenfondsen de pensioenen allemaal verhogen, maar hun eigen pensioen blijft achter. Na jaren van hoge inflatie kan ik me best wel voorstellen dat die mensen zich erg teleurgesteld voelen, helemaal als ze dachten, en voorgespiegeld hadden gekregen, dat die pensioenen gewoon mee zouden gaan stijgen. Ook hier is natuurlijk informatie weer van belang, niet alleen voor die deelnemers, maar ook voor mensen met een verzekerde regeling die blijft staan. Van termen die we hier gebruiken, zoals "DB", "DC", "slapend", "actief", begrijpen wij allemaal wel waar het over gaat, maar veel mensen begrijpen dat natuurlijk niet. Daar moet je wel echt goed duidelijk over communiceren. Vandaar de volgende vragen. Herkent de minister het belang ervan dat werknemers goed worden geïnformeerd en op de hoogte zijn van hun pensioenrechten, ook als deze niet worden ingevaren? Hoe ziet de minister toe op adequate informatievoorziening aan deelnemers van verzekerde regelingen?

Tot slot nog een andere grote verandering, en dat is de demografische verandering. We leven met z'n allen langer; dat is natuurlijk heel fijn. We gaan echter dus ook in niet al te lange tijd van 3,6 miljoen naar 4,6 miljoen AOW'ers. Tegenover iedere AOW'er staan dus steeds minder werkenden. Gelukkig willen steeds meer mensen na hun AOW-leeftijd actief blijven. Niet omdat het moet, maar juist omdat zij dat graag willen, omdat zij kennis, ervaring en energie willen blijven inzetten. D66 vindt dat we die ambitie moeten ondersteunen. Het is daarom goed nieuws dat steeds meer cao's ruimte bieden om na de AOW-leeftijd nog opnieuw een arbeidsovereenkomst te kunnen aangaan. Ik sluit mijn betoog af met de volgende vragen aan de minister. Kan hij ondersteunen dat dit vaak gebeurt en zorgen dat dit voor veel meer mensen bereikbaar wordt? Ziet hij kansen om hier samen met sociale partners in op te trekken? Wil hij in toekomstige cao-onderzoeken ook kijken naar afspraken over het pensioenontslagbeding en over doorwerken na de AOW-leeftijd?

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Hartelijk dank. Dan gaan we door naar de laatste spreker in deze eerste termijn van de Kamer. Dat is mevrouw Michon-Derkzen namens de VVD.

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Dank, voorzitter. Als je de laatste spreker bent, met zo veel sprekers, dan weet je al haast dat elk onderwerp al een keer aan bod is gekomen. Ik zal dus ook verwijzen naar eerdere sprekers, die in hun bijdrage ook op mijn punten hebben ingezet.

Ik wil ook beginnen met complimenten voor de hele sector, omdat die een paar jaar geleden toch een ongelofelijk grote operatie is gestart met dat nieuwe pensioenstelsel. Dat gaat niet zonder slag of stoot, en daar hebben we het natuurlijk vandaag over, maar er wordt heel erg hard aan gewerkt en ook heel veel gaat goed. Dat gezegd hebbende, dank ik de minister voor die vijfde voortgangsrapportage. We hebben überhaupt enorm veel informatie gekregen ten behoeve van dit debat. We gaan het laatste jaar in van de transitie. In dat laatste jaar komen, denk ik, dus nog toch de laatste fondsen, niet de grootste, maar wellicht hier en daar wel een paar zorgenkindjes. Kunnen wij als Kamer voor het einde van het jaar inzicht krijgen of we inderdaad verwachten dat na die laatste tranche, dus dat laatste jaar, op 1 januari 2028 alles over is, zoals we beogen met elkaar?

Ten aanzien van het mislopen van compensatie bij transitie is heel veel gezegd. Ik ben het totaal eens met de stelling dat dit eigenlijk een negatieve uitwas is van het systeem. Ik had daar de sociale partners meer op willen horen; laat ik dat ook gezegd hebben, maar dat heb ik in interrupties ook gedaan. Ik vraag de minister ook wat er nu nog aan te doen is. Wat kunnen fondsen nog doen? En als dit heel erg gaat om het ABP en het PFZW, kan aan hen dan ook worden gevraagd om daar in overleg toch nog naar te kijken?

De **voorzitter**:

Mevrouw Van Brenk heeft een interruptie. Dat is uw laatste.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Die heb ik speciaal voor mevrouw Michon bewaard, omdat zij inderdaad heel erg losging op de vakcentrales. Dat is voor een deel terecht, vind ik, maar er lag een prachtig voorstel van de VCP, de Vakcentrale voor Professionals, om dit probleem te tackelen. Zij hadden met elkaar bedacht dat al die pensioenfondsen centraal in een pot zouden storten. Daar was de heer Koolmees niet van gediend en andere centrales ook niet, maar het probleem was opgelost. Niemand zag daar heil in, en nu zitten we met de gebakken peren. Ik vind het dus terecht als er kritiek is op de bonden, maar dan wel op de juiste. Er lag dus een probleemoplossing, maar daar is ook door de minister toen afwijzend op gereageerd. Het probleem was dus eigenlijk voorzien, maar er is geen moer aan gebeurd. Ik denk dus dat het goed is als de VVD dat in ieder geval weet.

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Daarom is het zo goed dat ook mevrouw Van Brenk in deze commissie zit. Dank voor haar toelichting. Ik vraag aan de minister: is daar nu nog iets aan te doen?

Er is hier eerder gezegd dat het de pensioenverzekeraars zijn die uitkeringsovereenkomsten hebben verkocht. Wij hebben daar een heel aantal mails over gekregen; ik hoorde daar ook collega's over. Die pensioenverzekeraars hebben vaste premies, maar de nominale uitkeringen worden al jaren niet geïndexeerd, terwijl een heel aantal deelnemers wel verplicht zo'n product afneemt via de werkgever. Ik begrijp heel goed dat dit een rol is voor de toezichthouder. Wat kan een toezichthouder nog doen als je bij deze producten wel een vaste premie hebt, eigenlijk op basis van het nieuwe systeem, maar niet de indexatie op grond van het nieuwe systeem? Vergt dat niet meer toezicht?

Er is ook gesproken over het überhaupt informeren van deelnemers. Dat hebben we ook vorige week bij het werkbezoek gehoord. Omdat het veel over pensioenen gaat, denkt iedereen: ik zal er eens naar kijken. Dat vind ik een heel goed idee. We willen ook dat je nu met je persoonlijke pot meer betrokkenheid bij je eigen pensioen hebt. Dat vraagt van de fondsen wel een actievere informatieplicht dan ze nu uitvoeren. Ik weet dat ze daar allemaal goed mee bezig zijn, maar ik wil ze daar ook vandaag absoluut toe aanmoedigen.

Het gaat mij om drie punten. Het zit in het kostenoverzicht. Daar hebben we het al eerder uitgebreid over gehad: je moet als fonds expliciteren wat de kosten zijn die je maakt. Het zit ook in de beleggingsportefeuille: wel of niet maatschappelijk beleggen, en hoeveel dan? En het zit in het proactief uitvragen van partners en kinderen, zoals ik ook eerder vanochtend heb gehoord van de heer Bolhuis. Als je als deelnemer überhaupt niet weet wat je moet vragen, en als je als deelnemer niet in de gaten hebt dat het van belang is om aan te geven dat je persoonlijke situatie verandert, dan geef je dat zelf niet aan. Het zit ook in de te maken keuzes ten aanzien van je eigen pot. Als je niet weet wat je kan vragen, vraag je het niet. Daar zit voor mij de crux. Ik hoop dat de fondsen op dat punt echt een been bij gaan zetten.

Over rendement is ontzettend veel gezegd. Ik zou graag willen dat er een wat steviger benchmark is op de rendementen. Er is nu alleen een performancetoets, waarbij wordt bekeken hoe een pensioenfonds rendeert. Ook DNB kijkt daarnaar, maar daar komt iedereen doorheen. Je moet het wel heel bont maken als je daar niet doorheen komt. Het zou echter interessanter zijn als je ook voor de verschillende producten die er kunnen zijn -- wil je een defensief of een offensief product? -- een benchmark hebt, zodat je de fondsen naast elkaar kunt zetten en daarover het gesprek met elkaar kunt voeren.

Ik heb de brief van de minister van 8 juni jongstleden goed gelezen. In die brief wordt het beleggingsbeleid helemaal uitgelegd. Dat is interessant om te lezen, maar ik vraag me af wat de vervolgstappen zijn. Vraagt dat om nader onderzoek? Wordt er dan ook zo'n benchmark ontwikkeld? Hoe ziet dat eruit? Ik hoor ook bij collega's, zeg ik richting de minister, dat daar veel behoefte aan is.

In het verlengde daarvan heb ik de motie-Palland in mijn hoofd, maar meneer Vermeer kwam met allerlei dingen waar ik sinds vanochtend het bestaan vanaf weet. Dat gaat over de actievere participatie van deelnemers. De motie-Palland van het CDA had het over een nieuw governancemodel. Dat zit voor mij heel erg in het verlengde van de betrokkenheid van deelnemers en het in staat stellen

van die deelnemers om mee te praten. Ik denk dat dit het vertrouwen in die fondsen enorm zal vergroten.

Voorzitter, daar wil ik het bij laten.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Er is nog een interruptie -- twee zelfs. Ik weet niet wie het snelst was. Dames laat ik voorgaan. Mevrouw Van Ark.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):

Mevrouw Michon-Derkzen had het er in haar inbreng niet over, maar ik vind het wel een interessant onderwerp: de witte vlek. Hoe gaan we ervoor zorgen dat deelnemers die nu geen pensioenopbouw hebben, wel pensioen gaan opbouwen via hun werkgever? Het probleem zit volgens mij niet zozeer bij de vakbonden, maar vooral bij de werkgevers die niet verplicht aangesloten zijn bij een pensioenfonds. Daarbij zijn er eigenlijk twee smaken. Ze kunnen ofwel verzekerd zijn bij een verzekeraar, ofwel bij een PPI. Mijn vraag aan mevrouw Michon-Derkzen is welke ideeën de VVD op dit punt heeft. Hoe gaan we ervoor zorgen dat het niet alleen maar gaat om het beter informeren en stimuleren van de werkgevers? Zijn er ook andere ideeën? Ik begrijp dat de VVD het zelfs verplicht wil stellen dat alle werkgevers een pensioenregeling hebben.

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Ik reageer daar als volgt op. Ik ben verbaasd dat wij er toch met z'n allen akkoord mee zijn gegaan dat er op je loonstrook staat: let op, voor u wordt geen pensioen gespaard, dus dat kunt u zelf doen. Dat kan je ook zelf doen. Ik hou er zeer van om die eigen verantwoordelijkheid te nemen. Zo zult u mijn partij ook kennen. Maar feit is wel dat via een fonds of een verzekeraar het rendement vele malen hoger is dan wanneer je het geld zelf in een potje opzijzet. In de kern doe je er mensen dus mee tekort. Ik vind het te gemakkelijk om te zeggen: we hebben u geïnformeerd; als u maar weet dat u geen pensioen spaart, dan bent u goed af. Het gaat om hele sectoren. In de hele ICT-sector wordt geen pensioen gespaard, tenzij een werkgever dat zelf doet via zijn eigen arbeidsovereenkomst. Ik vind dat we het daarover moeten hebben met elkaar. Ik vind dat vrij slap, want naast de AOW willen we in dit land juist dat werknemers via de tweede pijler gewoon een net pensioen hebben. Laten we dat dan ook wat actiever voor het voetlicht brengen. Heel veel werkgevers doen dat uit zichzelf, maar als politiek zijn we er terughoudend in, omdat de polder, de bonden, dat aan ons gevraagd hebben. We zitten de hele tijd in een soort dans met de polder. Daarmee werp ik dit punt op. Ik zou me goed kunnen voorstellen dat we dit punt weer eens met de polder bespreken. Dus wat vinden wij hier nou van, met als onderlegger: iedereen die werkt, krijgt via de tweede pijler een nette oudedagsvoorziening.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):

Dit lijkt me een mooi punt om op te pakken. Het gaat met name om de vraag wat we nog meer kunnen doen dan alleen stimuleren. Misschien kan de minister hier ook nog op reflecteren. Ik vind het een goed idee van de VVD om specifiek naar die witte vlek te kijken. We moeten er niet alleen voor zorgen dat mensen weten dat ze geen pensioen opbouwen, maar we moeten ook naar die werkgevers kijken. Ik zou ook graag op een later moment met mevrouw Michon-Derkzen hierover in gesprek gaan. Misschien kunnen we samen optrekken.

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Graag. Met liefde.

De heer **Bolhuis** (PRO):

Voor mij geldt hetzelfde. Ik zou ook graag met mevrouw Michon-Derkzen doorpraten en discussiëren. Ik vind het een heel interessant idee, ook de stelling dat alle werkgevers een goed aanvullend pensioen voor hun werknemers moeten regelen. Het is bijna een verplichting. Mijn vraag gaat over iets anders. Het ging eerst over de proactieve informatievoorziening. De AFM heeft nu niet de mogelijkheid om vooraf iets te vinden van de informatie of de keuzebegeleiding, die de pensioenfondsen gaan aanbieden. Dat kan pas op het moment dat het op de website staat en gebruikt wordt. Zou u er ook naar willen kijken of dat wellicht in de wet verbeterd zou kunnen worden, ook gelet op de compensatieproblematiek?

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Richting de heer Bolhuis: de tekst in de wet stelt dat het fonds verplicht is om elke deelnemer in staat te stellen om een keuze te maken. Dat is een vrij brede norm. Kun je iemand in staat stellen om keuzes te maken als hij überhaupt niet weet waar hij uit kan kiezen? Dat is wat ik in mijn bijdrage zei. We hebben dat ook gezien bij het werkbezoek aan de AFM: er kunnen heel veel keuzes gemaakt worden, waarvan heel veel mensen niet weten dat je daar überhaupt naar kunt vragen. Ik zou me kunnen voorstellen dat we gaan kijken hoe we de taak aanscherpen, om ervoor te zorgen dat de fondsen actiever richting deelnemers optreden, om die keuzes te maken. Dat kunnen we misschien doen als we "de Wet toezeggingen Wtp en andere pensioenonderwerpen" bespreken. Ik ben terughoudend, omdat ik weet dat fondsen er ook echt mee bezig zijn. Die zijn aan het invaren en die zien dit ook. Iedereen weet dat we transparanter moeten zijn over de kosten. Dat komt er allemaal aan. Daarom ben ik ietwat terughoudend. Dit is zo'n grote operatie. Wat we vooral niet moeten doen -- dat wil ik hier uitstralen -- is vanaf de zijkant ertegenaan beuken, terwijl die enorme tanker zich aan het verplaatsen is om in te varen in het nieuwe systeem. Ik ben het met de heer Bolhuis eens dat we daar meer aan moeten doen. Ik trek politiek graag samen hierin op. Dat is ook een belangrijk signaal uit het debat van vandaag. Tegelijkertijd wil ik de fondsen niet onnodig het leven ingewikkeld maken, omdat die al zo'n grote operatie aan het uitvoeren zijn met het invaren. Dat is mijn

dilemma bij dit punt. Maar het moet verbeteren. Er moet meer informatie naar deelnemers over de drie punten die ik in mijn bijdrage heb genoemd.

De **voorzitter**:

Dank. Dat was de eerste termijn van de Kamer. We gaan even schorsen, zodat de minister zich kan voorbereiden en de leden even de benen kunnen strekken. We gaan tot 11.45 uur schorsen en dan gaan we verder.

De vergadering wordt van 11.20 uur tot 11.47 uur geschorst.

De **voorzitter**:

Ik heropen de vergadering van de vaste Kamercommissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid. We zijn bezig met een commissiedebat over pensioenonderwerpen. We zijn toegekomen aan de eerste termijn van de zijde van de regering. Ik geef het woord aan de minister. De leden hebben vier interrupties, zo zeg ik maar weer.

Minister **Vijlbrief**:

Dank u wel, voorzitter. Dank aan de Kamer voor het ongelofelijk interessante debat. Ik zat dit net in de schorsing voor te bereiden en toen dacht ik: waarom is dit nou zo'n interessant onderwerp? Dat is zo omdat het vol zit met allerlei dilemma's. Dat hoorde ik ook in de bijdragen van de leden van de Kamer. Ik herken ze ook allemaal. Wie gaat eigenlijk over de beleggingen? Dat zijn wel de besturen van de pensioenfondsen, en niet ik. Wie gaat erover hoeveel informatie wordt verschaft? Je ziet de Kamer, en ook ikzelf, dan twijfelen: waar ligt dan precies de rol van de overheid en waar ligt dan precies de rol van die fondsen? Ik was getroffen door het pleidooi van mevrouw Michon. Zij pleit voor de uitbreiding van Pijler 2-pensioenen, ook voor mensen bij wie dat niet automatisch gaat. Dat vind ik een hele interessante gedachte, terwijl ik er 20 jaar of 30 jaar geleden als goed geaarde liberaal nog voor was om die hele Pijler 2-pensioenen helemaal vrij te maken. Nou, zover zijn we inmiddels dus met elkaar gekomen. Het zit vol met dilemma's. De Kamer vraagt vaak om extra toezicht, maar tegelijkertijd om lagere toezichtlasten. Het zit er helemaal vol mee. Dit is niet bedoeld als een jij-bak, maar hiermee wil ik wel aangeven hoeveel dilemma's dit dossier kent. Dat zie je gewoon in het gesprek dat wij hebben.

Ik zal in vier blokjes antwoorden. Ik zal beginnen met de compensatie voor de mensen die zijn overgegaan en daar financieel onder lijden. Dan zal ik wat zeggen over de stand van zaken bij de transitie. Daarna zal ik wat zeggen over rendementen en dan heb ik nog een mapje overig.

Ik begin bewust met die compensatie, want dit zit ook mij heel erg dwars. Iedereen die mij heeft zien opereren in Groningen weet dat ik altijd probeer om in ingewikkelde dossiers uiteindelijk toch terug te gaan naar wat het voor mensen betekent, en dit betekent voor een fors aantal mensen een probleem. Overigens -

- dan ga ik toch maar weer terug naar de verantwoordelijkheden -- is daar toen naar gekeken: doen we het met big bangs of gespreid? Er is bewust gekozen voor deze methode van overgang. Er waren inderdaad anderen, zoals mevrouw Van Brenk zei, die pleitten voor spreiden, maar er is bewust gekozen voor deze methode en daar is dit het gevolg van. Dat is heel vervelend en heel naar. Ik ga niet alle voorbeelden benoemen van situaties waarin een probleem kan ontstaan. Het is ook vervelend dat ik nu geen antwoord kan geven op de vraag om hoeveel mensen het precies gaat, maar dat kan ik niet omdat niemand dat heeft bijgehouden. Dus ja, dan kun je gaan roepen dat het een schande is dat de minister dat niet direct kan vertellen, maar dat is gewoon niet bijgehouden. En ik kan geen getallen maken. Dat wil echter niet zeggen dat we hier niet toch iets aan moeten doen. Wat we tot nu toe hebben gedaan, heeft blijkbaar niet gewerkt. Die constatering is duidelijk. Ik deel die frustratie dus. Er zijn meerdere gesprekken geweest met sociale partners die de pensioenfondsen besturen. Zij komen zelf tot de conclusie: wij weten het niet. Ja, er zijn wel varianten. Ik weet van de petitie die van de week is aangeboden. Daar zitten drie opties in, maar die opties zijn allemaal groot, ingrijpend en duur en brengen ook weer andere gevolgen met zich mee.

Wat ik de Kamer daarom zou willen voorstellen, is om nu toch aan de regeringscommissaris transitie pensioenen te vragen om hier een advies over uit te brengen. Je moet daar niet al te lang over doen. Ik moet even met mevrouw in gesprek over hoe we dat precies gaan doen, maar als de Kamer dat ook een goed idee vindt -- ik zie Kamerleden knikken -- dan gaan we dat doen. We gaan dan op korte termijn aan haar advies vragen. Ik zeg er wel bij dat de kans dat daar een makkelijke oplossing uitkomt, niet groot is. Dat ik dat gezegd heb, staat nu geboekstaafd. Die is er namelijk niet. Dat kun je ook zien aan die opties. Er is geen makkelijke oplossing. Blijkbaar vinden mensen het vervelend dat ik dat zeg, maar het zijn toch echt de feiten. Als de Kamer het daarmee eens zou zijn, ga ik haar dus benaderen en aan haar vragen of zij dit wil doen. Dan is het, denk ik, even de vraag hoelang zij daarvoor nodig heeft. Ik hoor hier: uiterlijk november. De volle omvang van dit probleem is natuurlijk pas helder als de transitie is afgerond. Dat maakt het allemaal nog ingewikkelder, maar we gaan het allemaal doen. Ik zal aan haar vragen om daarbij alle initiatieven mee te nemen die uit het publiek zijn gekomen en die in de petitie staan die van de week aan de Kamer is aangeboden. Ik zal aan haar vragen om hoeveel het nou precies gaat en of je daar een iets betere slag naar kunt slaan, want ik begrijp die vraag van de Kamer best. Dit lijkt mij de weg voorwaarts. Nogmaals, succes is niet verzekerd. Het alternatief is dat ik die sociale partners zelf nog een keer door elkaar ga rammelen en ga zeggen: jullie moeten een oplossing vinden. Dat is echter al twee keer gedaan door mensen die minstens zo duidelijk zijn als ik, en daar komt geen oplossing uit. Geef haar dus even de kans om dit goed te bestuderen en in dezen naar een oplossing te zoeken.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):

Ten eerste lijkt het mij een goed idee om de sociale partners heel te laten en ze dus inderdaad niet door elkaar te rammelen. Het lijkt mij ook een goed idee om aan de regeringscommissaris een advies te vragen. We hebben het nu een paar keer gehad over mensen die van baan naar baan gaan. In een eerder

pensioendebat hebben we het ook gehad over mensen die bijvoorbeeld mantelzorgverlof hebben opgenomen. Als ze dat bijna een jaar hebben gedaan, lopen ze ook de volledige compensatie mis. Daarom vraag ik de minister of hij van het complete plaatje wil uitgaan en dus niet alleen de mensen wil meenemen die van baan naar baan zijn gegaan, maar ook de mensen die mantelzorgverlof hebben opgenomen.

Minister **Vijlbrief**:

Het antwoord is ja, maar ik zal het nog mooier maken. Ik zal ervoor zorgen dat mijn adviesaanvraag aan haar ook naar de Kamer toekomt, niet om ook daar weer over te gaan discussiëren, maar zodat u dat in ieder geval weet. Ik volg de discussie in het debat op de voet en ik denk dat ik goed heb begrepen waar het allemaal over gaat. Dan kunnen jullie zien wat ik haar precies vraag.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Ik vermeldde dat er ooit een oplossing lag. Er lag een voorstel, maar daar heeft de minister van dezelfde partij als deze minister toen niet mee ingestemd. Die vond dat blijkbaar geen goed idee. Ik wil gewoon weten of deze minister zich verantwoordelijk voelt voor het probleem dat we met z'n allen gecreëerd hebben. Iedereen kan zeggen dat dit allemaal niet gebeurd was als we bij het oude stelsel gebleven waren of niet alles overgeheveld hadden. Kortom, het is een bewuste keuze geweest van deze Kamer en van het ministerie dat dit samen met de partners bedacht heeft. Ik wil echt weten of de minister zich zodanig verantwoordelijk voelt dat hij echt tot het uiterste wil gaan om hier een oplossing voor te vinden.

Minister **Vijlbrief**:

Het antwoord daarop is gewoon ja. Ik zei het al: iedereen die mij kent, heeft mij zien opereren in Groningen en ziet mij nu ook opereren. Kijk naar het dossier arbeidsmigranten. Op al die dossiers ga ik tot het uiterste. Dat ga ik hier dus ook doen. Voor het management van de verwachtingen zeg ik er alleen wel bij dat de oplossing nooit simpel zal zijn. Ook de oplossing die toen op tafel lag, was geen simpele oplossing. Dat was ook een ingewikkelde oplossing met vereveningen et cetera. Terugverwijzen door te zeggen "als we het oude stelsel nog zouden hebben, dan zouden we dit probleem niet hebben" … Dat is, denk ik, correct, maar dan hadden we weer andere problemen, maar daar zijn mevrouw Van Brenk en ik het niet over eens. Het mag van mij, hoor, maar het heeft geen zin om het pensioendebat over het nieuwe stelsel eens per twee maanden te voeren. Ik ben het met haar eens dat ik als minister uiteindelijk verantwoordelijk ben, maar het moet ook wel even heel helder zijn dat in de pensioensector niet alleen werkgevers, maar werkgevers én werknemers een grote verantwoordelijkheid dragen. Nogmaals, ik heb twee keer met hen laten praten en twee keer is gezegd: we weten het niet; we komen hier niet uit. Dus ja, ik neem die verantwoordelijkheid op me. Dat ga ik doen, maar het is niet zo dat dit alleen van

mij is en dat ik het in mijn eentje kan oplossen. Dat zou prachtig zijn, maar dat is gewoon niet waar.

De **voorzitter**:

De heer Schenk was eerder, en dan de heer Bolhuis. De heer Schenk.

De heer **Schenk** (FVD):

Even voor alle duidelijkheid. Begrijp ik goed dat de minister de regeringscommissaris nadrukkelijk gaat vragen om bijvoorbeeld te kijken naar een verrekeningssysteem, onderlinge compensatie, een momentgericht vangnet en de juridische en eventuele financiële consequenties daarvan?

Minister **Vijlbrief**:

Ja, want er zijn een aantal varianten die nu zo heten, maar wat dat eigenlijk betekent in geld is precies de vraag. Kan het eigenlijk wel? Ik loop iets te lang mee. Ik heb ook ooit leiding mogen geven aan de Belastingdienst. Vaak is de oplossing erger dan de kwaal. Je moet dus echt oppassen wat je hier doet. Het antwoord op de vraag van de heer Schenk is dus ja.

De heer **Bolhuis** (PRO):

Dank aan de minister voor het overnemen van het voorstel om dit aan de regeringscommissaris te vragen en daarbij de verschillende varianten te bekijken, waaronder de variant met een pot waar door fondsen in gestort wordt. Ik weet dat het allemaal complex, lastig en moeilijk is en dat alles nadelen heeft. Volgens mij voelen wij dat allemaal, maar enfin, het gebeurt. Ik zou verwachten dat de regeringscommissaris in de komende jaren elke keer bij voortgangsrapportages een tussenstand geeft over de grootte van deze groep. Daar zit ik nog wel mee. We zien immers dat daar discussie over is. Zou dat de komende jaren meegenomen kunnen worden, zodat we de best mogelijke schatting vernemen van de grootte van deze groep?

Minister **Vijlbrief**:

Dat is een volstrekt redelijke vraag. Volgens mij moeten we dat gewoon proberen, maar zij moet nu eerst … Nee, zij moet niks; wij gaan het lief aan haar vragen. Eerst moet in kaart worden gebracht wat zij nu over die groep weet. Ik denk dat de heer Bolhuis gelijk heeft en dat de omvang van die groep zich natuurlijk nog ontwikkelt. Hij heeft dus gelijk. Ja, dat gaan we doen.

De **voorzitter**:

Dan gaat de minister door met zijn beantwoording.

Minister **Vijlbrief**:

Ja. Ik had nog twee hieraan gerelateerde vragen. Mevrouw Van Ark vroeg wie kan kiezen voor een vrijwillige voortzetting en wie niet. Dat is gerelateerd aan dit onderwerp. Vrijwillige voortzetting is ook een methode die je wel hoort om dit probleem op te lossen. Het kernwoord daarin is "vrijwillig". Mensen die het niet op het juiste moment door hebben gehad, hebben dan nog steeds … En twee: aan een vrijwillige voortzetting zit ook een fiscale kant. Mevrouw Van Ark weet, denk ik, ook dat dit iets betekent voor de fiscale ruimte die je dan moet creëren. Maar ook dat zullen we dus heel nadrukkelijk vragen. Wij hebben ook over deze variant gehoord. Hetzelfde geldt voor de vraag van de heer Bolhuis en mevrouw Michon over de verrekeningsfaciliteit tussen fondsen. Dat is er ook zo een. Dat is een van de hoofdvarianten hier. Maar we gaan het proberen.

De **voorzitter**:

Helder. Dan mevrouw Van Ark.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):

De minister zegt iets over de vrijwillige voortzetting, maar ik begrijp dat een vrijwillige voortzetting … We hebben het hier eerder over gehad. Wij hebben lang het idee gehad -- ik heb dat in ieder geval een tijd gehad -- dat vrijwillige voortzetting misschien wel een oplossing was voor mensen die van werk naar werk gaan, maar in feite blijkt dat niet zo te zijn. Deelt de minister deze conclusie? Als je van een baan direct naar een nieuwe baan gaat, dan kan vrijwillige voortzetting eigenlijk niet. Wij hebben daar een motie over ingediend, maar die dispensatie kan ook niet. Volgens mij is dit gewoon geen oplossing. Ik vind het juist problematisch dat de communicatie hierover bij deelnemers soms een beetje de indruk wekt dat het misschien een oplossing is, maar volgens mij kan het in de meeste gevallen gewoon niet een oplossing zijn.

Minister **Vijlbrief**:

Volgens mij klopt dit bij volledige banen, bij voltijdbanen, maar kan het bij deeltijdbanen wel een oplossing zijn. Zullen we dit gewoon even meenemen in het onderzoek? Dat lijkt mij de beste methode.

De **voorzitter**:

Dan gaan we door naar het blokje transitie.

Minister **Vijlbrief**:

Ja, de stand van zaken van de transitie. Ik geef toch even een korte uiteenzetting waarin wat vragen zijn verwerkt. Hoe staat het met de transitie? Zoals u weet, is de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel in volle gang. Inmiddels zijn 42 pensioenfondsen en -kringen overgestapt naar de nieuwe pensioenregeling. Dat betekent dat nu meer dan de helft van alle deelnemers, circa 10 miljoen deelnemers, pensioen ontvangt of opbouwt volgens de nieuwe regels van de Wtp. Voor pensioenfondsen die nog niet zover zijn, is het belangrijk dat zij op de korte termijn keuzes maken om tijdig over te kunnen stappen. Daarnaast blijkt uit de recente cijfers die ik afgelopen week heb ontvangen, dat het totaal van de omgezette contracten bij verzekeraars en premiepensioeninstellingen, PPI's, is gestegen van 32% op 1 januari tot, naar verwachting, 42% per 1 juli. Dat zijn de pensioenen van werknemers bij veel kleine bedrijven die niet bij een bedrijfstakpensioenfonds zijn aangesloten. Als ik het mij goed herinner, vroeg de heer Ceulemans naar deze cijfers. Zodra deze cijfers verder in kaart zijn gebracht, worden ze gepubliceerd op de website met de prachtige naam Werken aan ons Pensioen.

Bij regelingen uitgevoerd door een verzekeraar of PPI dringt wel de tijd. Werkgevers, adviseurs en verzekeraars moeten dus nu in actie komen. Dat doen ze ook. Dat wordt keurig in de gaten gehouden door diezelfde regeringscommissaris. Zo zullen verzekeraars aanvullend op het reguliere traject via een pensioenadviseur rechtstreeks contact opnemen met werkgevers die nog onvoldoende stappen hebben gezet. Die krijgen dan nog een keer een brief. Indien de werkgever daarna nog steeds niet in actie is gekomen, wordt kort daaropvolgend door de uitvoerder direct de communicatie met werknemers ingezet, zodat zij hun werkgever hierop kunnen aanspreken. Op basis van de voortgang die nu zichtbaar is en de stappen die worden gezet, heb ik er vertrouwen in dat dit voldoende resultaat op gaat leveren. De aanvullende maatregelen waar de heer Neijenhuis naar vroeg, lijken mij op dit moment dan ook niet aan de orde.

De monitoring richt zich de komende periode specifiek op eerder gesignaleerde knelpunten. Daar vroeg mevrouw Michon expliciet naar. Naast de omzetting van regelingen bij kleinere werkgevers is er in het laatste transitiejaar een ander aandachtspunt: bij een beperkt aantal fondsen die recentelijk op zoek moesten naar een nieuwe uitvoerder bleek de IT-overgang lastiger dan gedacht. Op basis van deze monitoringsinformatie en het advies van de regeringscommissaris zal ik begin 2027, dus begin volgend jaar, opnieuw bezien hoe de transitie ervoor staat en of aanvullende maatregelen nodig zijn. Uw Kamer heeft recent de vijfde voortgangsrapportage besproken. Om kort te gaan: het loopt goed, we houden de vinger aan de pols en de regeringscommissaris, die we daarvoor hebben aangesteld, let goed op dat er tijdig signalen komen als het niet goed gaat.

De heer **Neijenhuis** (D66):

Dank voor deze antwoorden. Ik begrijp dat de regeringscommissaris het goed in de gaten houdt en dat er verder contact wordt opgenomen. Daarmee wordt een beetje het huidige proces omschreven, maar volgens mij was het vooral de regeringscommissaris die hierover een paar maanden geleden de noodklok luidde, zo van: werkgevers, pas op, want je moet misschien zelfs belasting gaan

betalen als je dit niet gaat doen. Dat is meer een oproep aan de werkgevers. Dat is volgens mij toch wel een signaal dat het nog steeds niet goed loopt. Die signalen komen ook op andere manieren tot mij. Kan de minister in ieder geval toezeggen dat wij, misschien voor het volgende commissiedebat over pensioenonderwerpen, een overzicht krijgen waaruit blijkt hoe het ermee staat: is het beeld inderdaad zoals dat nu wordt geschetst, namelijk dat het allemaal de goede kant op gaat, of moeten we toch nog ingrijpen? Dit vraag ik om te voorkomen dat we straks in een situatie komen waarin het weer te laat is om in te grijpen.

Minister **Vijlbrief**:

Dat kan gewoon en dat zal ik ook doen, maar ik zal nog iets anders doen. Hierover heb ik het gesprek met de regeringscommissaris, mevrouw Van der Lecq, gevoerd. We hebben het daar expliciet over gehad. Toen luidde zij niet zozeer de noodklok of zo, maar zei ze meer: dit is in de hele grote transitie nu mijn grootste aandachtspunt. Ik denk dat ik het zo zou moeten verwoorden. Behalve dat ik het in die rapportage zal opnemen, zal ik nog eens met haar bespreken of nog iets extra's nodig is. Ik spreek haar toch binnenkort, denk ik, over dat andere onderwerp.

De heer **Ceulemans** (JA21):

Ik viel eigenlijk een beetje binnen tijdens het antwoord van de minister. Als hij dat gezegd heeft voordat ik binnenkwam, dan is dat mijn eigen schuld. Ik moet heen-en-weer pendelen tussen debatten, maar dan kijk ik dat terug. Ik moet zeggen dat de toon die de minister nu over deze kwestie aanslaat, wel echt is veranderd sinds het debat dat wij eerder dit jaar met hem voerden, althans, met de voorganger van deze minister. In ieder geval werd in het begin van het jaar vanuit het kabinet gezegd: wij zien dat ook en dat is heel zorgelijk, maar wij willen nog niet echt overgaan tot het opschuiven van de deadline, want als je die gaat opschuiven, werk je in de hand dat werkgevers er nóg later aan gaan beginnen. Het werd echter wel als een heel urgent probleem gezien. Volgens mij is het percentage werkgevers dat sindsdien is overgestapt relatief gezien niet heel erg gestegen. De minister zegt nu "ik heb vertrouwen in alle stappen die zijn gezet", maar wat is er dan concreet veranderd tussen het begin van het jaar en nu?

Minister **Vijlbrief**:

Heel concreet -- daar houdt de heer Ceulemans van; dat weet ik -- is het percentage gestegen van 32% naar 42%. De heer Ceulemans noemt dat een kleine stijging, maar het is maar hoe je daarnaar kijkt, zal ik maar even zeggen. Maar laat mij nou het volgende doen, want ik hoor deze zorg niet alleen bij u, maar ook bij de heer Neijenhuis. Ik praat toch met de regeringscommissaris en laat mij nou even met haar ook hierover praten: is er nou echt reden voor zorg of niet? Volgens mij is die er niet, maar ik check het nog een keer bij haar. Dat is

beter dan dat wij hier gaan zitten raden of dat zo is of niet op basis van getallen van januari tot juli.

De **voorzitter**:

De heer Neijenhuis. Sorry, de heer Ceulemans.

De heer **Ceulemans** (JA21):

Dank voor die toezegging. Ik denk dat dat nuttig is. We zijn vorige week op werkbezoek geweest bij AFM en DNB. Toen is dit ook even aan de orde gekomen. Ik proefde toch wel dat er nog steeds sprake was van zorg. Als de minister dit dus kan meenemen en kan nagaan hoe urgent die situatie nu is, dan kunnen wij ook meer sturen op eventuele nieuwe maatregelen.

Minister **Vijlbrief**:

Het antwoord is ja.

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Ik heb één concrete vervolgvraag op dit punt. Ik begrijp van de minister dat we begin 2027 het beeld krijgen waaruit blijkt waar we dan staan. Dan zitten we ook in het laatste jaar. Als er dan nog achterblijvers zijn, zou ik heel graag in die brief lezen wat ons in dat jaar nog te doen staat opdat we op 1 januari 2028 inderdaad alles en iedereen de brug over hebben geholpen. Wat de heer Ceulemans zegt, begrijp ik heel goed. Nu horen we: we zijn bezig; we zijn goed op weg. Laten we daar ook vertrouwen in hebben, maar in de rapportage van begin 2027 moet ook echt een handelingsperspectief staan voor de echte risicogevallen die er dan nog zijn.

Minister **Vijlbrief**:

Het antwoord is weer ja. Het iets langere antwoord is dat ik in het voorjaar van dat jaar ook moet besluiten of we de transitie inderdaad kunnen afronden op de datum die we willen. Dat hangt ook samen met het beruchte en beroemde dossier "bedrag ineens". Dit is dus een heel goede suggestie. Als extra actie nodig is, zullen we dat gelijk in die rapportage aangeven. Dat is wat mevrouw Michon vraagt. Dat zullen we doen.

De **voorzitter**:

Dan kunnen we door naar rendement.

Minister **Vijlbrief**:

Nee, want ik heb nog één vraagje over koopkracht. Ik dacht dat het de heer Vermeer was die iets vroeg over het pensioenfonds PME. Dat heeft de solidariteitsreserve ingezet om onverwachte inflatie op te vangen. "De minister kan fondsen niet voorschrijven wat ze moeten, maar kan hij pensioenfondsen wel vragen om deze mogelijkheid te beoordelen?" Fondsen kunnen dit gewoon doen. Zij hebben die mogelijkheden. Ik vind het ook goed dat ze daarover verantwoording moeten afleggen aan hun deelnemers; dat ben ik met de heer Vermeer eens. Indien die deelnemers het gevoel hebben dat ze daar onvoldoende over worden geïnformeerd, dan moet het pensioenfondsbestuur in actie komen. Zo hebben we dat geregeld met elkaar. Ik kom straks bij het onderwerp rendement nog even terug op de inspraak, de governance van pensioenfondsen en de motie-Palland. Ik vroeg net aan mijn medewerkers "hoe oud is die motie in godsnaam?", want ik heb met Hilde Palland nog andere debatten gevoerd, en dat is echt wel een tijdje geleden. Dus wat is daar eigenlijk allemaal gebeurd? Toen werd mij uitgelegd dat het logisch is dat we daar nog steeds mee bezig zijn. Dat ga ik zo meteen dus uitleggen; dat komt daar dus ook weer aan de orde.

Voorzitter. Voordat ik nou een heel verhaal ga houden over rendementen -- dat ga ik ook doen -- kom ik toch maar even direct op het gevoel van de Kamer. Wat ik ruik in de bijdragen van met name mevrouw Van Brenk -- maar er waren ook andere Kamerleden die dat deden -- is dat er twijfel is of de Nederlandse pensioenfondsen wel de rendementen halen die zij kunnen halen. Dat staat even los van de vraag of die rendementen begrensd worden door andere doelen die pensioenfondsen hebben. Dat is een hele politieke discussie die wij best willen voeren met de Kamer, maar de drie leden die dat het hardste deden, zijn er nu niet. Die discussie kunnen wij ook nog een keer voeren, maar ik zou wel graag willen dat we dan even in andere woorden praten over de onderwerpen waar het over gaat. Maar goed, iedereen gaat over zijn eigen woorden. Maar om nou te zeggen dat het woke is dat je op mensenrechten let, gaat toch wel heel ver, mensen. We zijn in de eenentwintigste eeuw aangekomen, niet in de negentiende. Dus toch even dit punt.

Ik wil graag toezeggen dat ik voor de begrotingsbehandeling van SZW, die dacht ik in november is, en na de Algemene Financiële Beschouwingen -- het is een beetje druk de komende maand -- aan de Kamer een brief zal sturen over de rendementen. Die stuur ik dan in eerste instantie naar mevrouw Van Brenk als issue owner van dit onderwerp, maar die is voor de hele Kamer bedoeld. Nee, serieus, ik zal een brief sturen over de vraag hoe we beter naar die rendementen kunnen kijken en dat beter kunnen onderzoeken. Er is al contact geweest met De Nederlandsche Bank. Ik zal daarin ook het idee meenemen of het goed is om daar een buitenlandse benchmark op te doen et cetera et cetera. Dat neem ik gewoon mee, want er blijft hier iets hangen en dat vind ik vervelend. Daarom doe ik dit ook. Er blijft een zeker wantrouwen hangen en dat wil ik gewoon weg hebben. Ik wil het wantrouwen weg hebben, het gevoel dat pensioenfondsen niet doen waarvoor ze op aarde zijn en een beetje zitten te slapen en daardoor lagere rendementen halen. Ik weet niet op welke spaarrekening net werd gedoeld toen gezegd werd dat daarop meer rendement werd gehaald dan bij een pensioenfonds, maar ik kan u vertellen dat ik op mijn spaarrekening een bijzonder laag rendement haal. Ik ben dus benieuwd naar dat voorbeeld. We zullen daar dus een brief over sturen. Daar zal een aanpak in staan, want ik ruik

een beetje dat er weer allerlei moties van de Kamer komen als ik dat zelf niet doe, en dan zitten we alleen maar op elkaar te wachten. Dan gaan we wachten op een tweeminutendebat en dan ga ik weer zeggen "ja, ik ga ernaar kijken", en dan zijn we twee maanden verder. Dus laat ik in elk geval zelf over dit onderwerp een brief sturen. Dat ga ik doen.

De **voorzitter**:

De heer Ceulemans en dan mevrouw Van Brenk.

De heer **Ceulemans** (JA21):

Ik ben enigszins teleurgesteld. De minister zegt dat de mensen die hierover de hardste woorden hadden, niet in de zaal zitten. Maar ik was in de veronderstelling dat ik ook best stevig hierover was, haha! Ik was in een milde bui vandaag. Het is fijn dat de minister dit in kaart wil brengen. Ik vraag de minister toch wel om eventjes op dit ene punt te reflecteren, want het is natuurlijk echt wel een principieel punt: vind je dat pensioenfondsen op aarde zijn om te zorgen voor een maximaal rendement voor pensioendeelnemers, of vind je dat pensioenfondsen er ook zijn om allemaal investeringen te doen in allerlei idealistische doelen, wat ten koste kan gaan van het rendement voor de pensioendeelnemers? Ik heb de brief gelezen die de minister heeft gestuurd naar aanleiding van de aangenomen motie, maar als je redeneringen gaat geven zoals "dat valt niet goed te zeggen, want als je niet investeert in klimaatmaatregelen, dan kan dat tot klimaatschade leiden en die schade kan ten koste gaan van weer andere investeringen", dan is hier natuurlijk geen normaal gesprek over te voeren. Kan de minister daartussen wel een onderscheid maken in wat hij nu opnieuw toezegt, dus het rendement per beleggingsdoel en daar klimaat et cetera in meenemen en de harde cijfers over wat dat nou voor pensioendeelnemers oplevert?

Minister **Vijlbrief**:

Ja. Dat zal ik doen. Daar komt wel een "maar" achteraan. Die truth kan de heer Ceulemans inconvenient vinden of niet, maar ook klimaatschade kan het rendement van pensioenfondsen op termijn beïnvloeden. Het is voor een pensioenfonds dus helemaal niet zo raar om daarop te letten. Sterker nog, wij hebben een bestuurslid bij de ECB zitten van Nederlandse origine dat daar ongeveer zijn levenswerk van heeft gemaakt. Ik weet wel dat de heer Ceulemans het daar niet mee eens is, maar dat kán wel. Ik zal daar dus op ingaan. Misschien moeten we dat debat een keer fundamenteler voeren, maar ik denk niet dat we dat nu moeten doen, in dit commissiedebat. Dit is nu eigenlijk een soort zijspoor; het is geen hoofdspoor.

Het rendementsstreven van een pensioenfonds kan door het bestuur worden begrensd omdat dit bestuur andere dingen ook belangrijk vindt. Er ontstond net al een briljante discussie tussen twee heren die er nu niet zijn over de vraag wat er zou gebeuren als je daar echte democratie toelaat. Nou ja, veel mensen

vinden het feit dat onze pensioenfondsen bestuurd worden door deelnemers, werkgevers en werknemers toch een tamelijk briljant model. In het buitenland wordt daarnaar gekeken, zo van: dat is goed zeg, met draagvlak et cetera. Als zo'n pensioenbestuur er echter voor kiest om andere doelstellingen ook belangrijk te vinden, misschien wel omdat daardoor ook het langetermijnrendement wordt beïnvloed, dan hoort dat ook wel bij het Nederlandse model. Dat zei ik. De heer Ceulemans was nog niet binnen, maar dat is een van de dilemma's die in ons model zitten. De wetgever kan zich en moet zich hier misschien ook maar in heel beperkte mate mee bemoeien. Dat is wel het Nederlandse model, hoe wij dingen doen. In die brief zal ik hierop ingaan, want dat is een ongelofelijk leuke en interessante discussie en ook een relevante discussie. Ik begrijp dus heel goed dat de heer Ceulemans dit punt maakt.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Ik ben blij dat de minister dit toezegt. Ik heb hier ook een aardig lijstje met buitenlandse media die wel heel scherp naar onze pensioenfondsen kijken. Ik wil er helemaal geen punt van maken of iets woke is of wat dan ook, want dat is voor ons helemaal niet interessant. Het gaat ons erom dat mensen een koopkrachtig pensioen krijgen. De zeggenschap van de deelnemers is ook wel beperkt. Ik krijg ook van de Koepel Gepensioneerden best wel kritische geluiden over de invloed van gepensioneerden; die is wel twijfelachtig. Ik zie bijvoorbeeld dat Fins onderzoek aantoont hoe beroerd het is bij de pensioenfondsen. Financial Times heeft daar ook aandacht aan gegeven. Een van de grote punten is natuurlijk de renteafdekking. Om in te kunnen varen was het heel belangrijk om een hoge beleidsdekkingsgraad te hebben. Wij zitten nog jaren vast aan renteafdekking. Ik ben bang dat daar een van de allergrootste problemen zit. Als de minister toezegt aan te zullen geven hoe wij daarnaar kijken, dan zou ik graag willen dat hij dit punt daar in ieder geval in meeneemt. Voor ons is het belangrijk dat echt gestuurd kan worden op in ieder geval het bijhouden van de inflatie, zodat mensen die boodschappen doen, nog steeds hetzelfde kunnen kopen als nu, ook over tien jaar. Ik hoop dat de minister dat voor ogen houdt.

Minister **Vijlbrief**:

Het antwoord op de laatste vraag is: ja, dat houd ik zeker voor ogen. Het antwoord op de eerste vraag is ook ja. Dat zullen we meenemen in het onderzoek. Dat is gewoon een relevante vraag. Ik ben het daarmee eens.

Ik weet niet of er nog meer interrupties zijn, voorzitter. Ja, er is nog meer.

De **voorzitter**:

Ja, van mevrouw Michon-Derkzen.

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Er is in de eerste termijn zo veel over rendement gezegd dat ik mij daarbij omwille van de tijd heb aangesloten, maar ik zou de motie-Aartsen tekortdoen als ik nu niet zeg dat dit ook voor mijn fractie een enorm belangrijk punt is. Daarom heb ik dit in combinatie met de motie-Palland genoemd. Ik heb hier een column van twee hoogleraren voor me liggen. Zij hebben het over het pensioenfonds Huisarts & Pensioen, waarvan deelnemers een petitie hebben opgesteld omdat zij het niet eens zijn met de doelstelling van dat fonds, namelijk alleen maar -- ik zeg het even vrijelijk -- maatschappelijk verantwoord beleggen. Zij zeggen daarin: daar moet je dan ook verantwoording over afleggen. Als een deelnemer met een petitie inspraak moet afdwingen in waarin een fonds belegt, dan tornen we met elkaar aan het vertrouwen in die fondsen. Ik vind het juist zo mooi -- dan rond ik af -- dat we in het nieuwe stelsel veel meer een mix aan soorten beleggingen hebben: jonge deelnemers kunnen iets offensiever beleggen, oudere deelnemers iets defensiever. Bij de mix in het product waar je als deelnemer om vraagt, ook gelet op de fase in je leven, past dat maatschappelijk verantwoord beleggen heel goed. Is de minister het ermee eens dat dit juist in het nieuwe stelsel explicieter naar voren moet worden gehaald om deelnemers daarbij te betrekken?

Minister **Vijlbrief**:

Ja. Ik weet niet of er nog meer interrupties zijn, maar ik sta te branden om in mijn antwoord het bruggetje te maken naar het tweede punt dat ik over rendement wilde maken. Ik weet niet of het een motie van Hilde Palland was, maar het betreft iets waar mevrouw Palland zich mee bezig heeft gehouden, namelijk inspraak in governance. Het eerste tussenrapport daarover komt in het voorjaar van 2027. Ik vroeg al aan de medewerkers waarom dat zo lang heeft geduurd, maar dat heeft dus te maken met het feit dat het hierbij gaat over inspraak in governance in het nieuwe stelsel. Ik ben het dus met mevrouw Michon eens. Het kan niet zo zijn dat je een petitie moet gaan opstellen tegen je eigen bestuur. Dat gebeurt overigens in meer verenigingen, maar dat terzijde. Sportverenigingen … Nou, goed, laat maar. Ik kan een heleboel voorbeelden noemen. Het niet uitvoeren van de motie van de heer Aartsen is natuurlijk ondenkbaar in mijn geval. Dus die hebben we zeker ook nog in gedachten.

De **voorzitter**:

Dat was het helemaal?

Minister **Vijlbrief**:

Ik kan nog iets zeggen over de vraag van de heer Bolhuis, maar dat is een beetje een flauwer antwoord. Ik ga een antwoord geven. Hij vroeg of de minister signalen kent dat fondsen de inflatie niet bij kunnen houden. Het antwoord is ja. De tweede vraag is hoe dat komt. De resultaten worden natuurlijk gespreid, maar dat is eigenlijk geen antwoord op zijn vraag. Het is nu zo dat zij de inflatie niet kunnen bijhouden. Ik voel mij dus een beetje bezwaard om dit antwoord te geven, maar het is een gevolg van hoe zij beleggen, maar dat wist hij ook al. Dit

is, geloof ik, een uitlokking van een interruptie, maar ik weet het niet beter dan dit.

De heer **Bolhuis** (PRO):

Dat is inderdaad een uitlokking tot een interruptie. Dat klopt inderdaad. Kijk, pensioenfondsen zijn natuurlijk verplicht om het risicoprofiel van de deelnemers naar boven te brengen en het beleggingsbeleid daar vervolgens op af te stemmen. Dat is iets nieuws wat in het nieuwe pensioenstelsel gebeurt. De vraag is of de risicoprofielen van de mensen die in de uitkeringsfase zitten, goed worden meegewogen. Wordt eigenlijk niet gezegd: het is te laag? Er wordt te veel waarde gehecht aan zekerheid en te weinig aan rendement. Als dat net wat anders zou liggen, zou je een hoger rendement halen en de inflatieverwachting wel kunnen bijhouden. Het gevoel is toch wel dat dit nog niet optimaal gebeurt. Ik denk niet dat het de voorkeur heeft om de inflatie niet bij te houden voor de uitkeringsontvangers, voor de pensioengerechtigden. Dat is de discussie. Overigens is daarnaast de discussie dat pensioenfondsen steeds vaker de voorkeuren van de deelnemers peilen. Dan gaat het niet alleen om het risico, maar dan gaat het er ook om of je iets wil met duurzaamheid, met mensenrechten, met … Besturen doen dat en worden daar ook toe verplicht. Zij moeten daar wat mee doen. Ik vind de discussie die we net hadden dus een beetje factfree. Ik ben blij dat we dat nog een keer gaan doen. Laten wij dat ook goed gaan doen, maar dit gaat echt over het risicoprofiel: wordt dat goed verwerkt en neem je dan niet te weinig risico in de uitkeringsfase?

Minister **Vijlbrief**:

Ik denk dat het verstandig is dat ik later op deze vraag terugkom, want ik heb daar nu het antwoord niet op. Het systeem is dat er iedere vijf jaar opnieuw wordt "geijkt", zal ik maar even zeggen, op risicohouding en risico dragen. Dat weet de heer Bolhuis ook, maar hij twijfelt eraan of dat nu goed gebeurt. Dat moet ik echt gaan navragen. Dat weet ik gewoon niet. Daar kom ik wel ergens op terug. Ik weet niet wanneer wij het volgende pensioendebat hebben. Laat ik het voor de begroting doen. Dat is in november. Dan kan ik erop terugkomen.

Voorzitter. Dat brengt mij bij het laatste deel, en dat is het deel overig. De heer Bolhuis had een vraag over het compensatiedossier. Had de rol van de AFM daarin een zwaardere kunnen zijn? Dat had vast zo "kunnen zijn", maar dan kom ik toch weer even terug op mijn eerste dilemma, want we moeten wel uitkijken dat we het toezicht niet gaan overbelasten. Dat is één. Ik weet dat de AFM hier zelf om vraagt, maar ik weet ook dat de AFM dan vervolgens een claim neerlegt bij het ministerie van Financiën voor de formatie, en we zitten ook allemaal te kijken naar de toezichtlasten et cetera. Eerlijk gezegd, denk ik dat dit hele probleem … Ik heb grote twijfel of dit probleem was voorkomen als de AFM in dezen meer bevoegdheden had gehad. Ik denk het eigenlijk niet. Misschien denkt zij van wel, maar mijn gevoel is van niet. We kunnen wel kijken of we in het kader van de analyse van de regeringscommissaris zouden kunnen vragen of zij denkt dat extra toezicht in deze case had kunnen helpen. Daarmee heb je gelijk een soort voorbeeld voor andere cases.

De heer Ceulemans vroeg naar de gouwe ouwe in het pensioendossier: de datum van de inwerkingtreding van het bedrag ineens. Ik noemde het al voordat hij binnenkwam. Volgens mij hebben we hier een apart debat over gehad, een vrij stevig en intensief debat. Volgens mij heeft een Kamermeerderheid mij toen uiteindelijk gesteund in de gedachte dat het alles afwegende verstandig was om dat na de invaringsdatum te doen. Toen heb ik ook gezegd dat ik daar niet blij mee was en dat ik er als Kamerlid zelf voor geijverd had om dat zo snel mogelijk ingevoerd te krijgen. Toen hebben we gezegd: wil je het risico nemen dat het invaren hierdoor … Pensioenfondsen gaven aan … De heer Ceulemans zit nu te denken "wanneer was dat ongeveer?", maar ik weet dat ook niet meer. We hebben hier echt een debat over gehad. Ik zie hem nog zo staan! Toen hebben we precies deze discussie gehad, en ik heb deze discussie volgens mij nog een keer in de Eerste Kamer gehad. Alles afwegende hebben wij er toen voor gekozen om toch te wachten tot na het invaren. Dat is niet fijn. Ik vind het ook niet fijn, maar dat was omdat de pensioenfondsen aangaven dat ze hierbij echt een gevaar zagen.

De **voorzitter**:

Dat was in de tijd dat de minister Kamerlid was. Dat is dus alweer even geleden.

Minister **Vijlbrief**:

Nee, sorry, voorzitter. Ik heb als minister ook echt ... Ik moest zelf het besluit nemen. Ik had toen het signaal: we kunnen het niet op tijd. Toen moest ik het besluit nemen. Ik weet niet waar we dat gedaan hebben.

De heer **Ceulemans** (JA21):

We komen nu een beetje in de sfeer van reconstructies terecht, maar ik weet, denk ik, wel in welk debat dat was. Dat was in het tweeminutendebat naar aanleiding van het commissiedebat dat hierover ging. In dat tweeminutendebat heb ik nota bene een motie ingediend waarin werd gevraagd om met de uitvoerders in gesprek te gaan om zo alsnog te proberen het bedrag ineens eerder in te voeren. Ik was dus niet in de veronderstelling dat ik in een debat heb gestaan en heb gezegd: nee, doe dat maar naar 2029. De minister heeft toen naar aanleiding van die motie, die werd aangenomen, gezegd: oké, ik ga dat gesprek aan. Daarna hebben we hierover geen debat meer gehad.

Minister **Vijlbrief**:

Ik heb, dacht ik, wel gerapporteerd aan deze Kamer. Sorry, voorzitter, ik had u mij het woord moeten laten geven. Ik heb wel gerapporteerd aan deze zelfde Kamer dat dit gesprek er niet toe leidde dat mijn mening veranderde. Ik heb met de uitvoerders gesproken. Dat leek geen haalbare kaart te zijn. We kunnen wel opnieuw met elkaar het debat gaan voeren, zo van "ja, maar ik wil het toch", maar ik ga dat niet uit mezelf doen. Als de Kamer toch 1 januari 2028 wil

afdwingen, dan kan zij dat doen en dan ga ik tegen de pensioenuitvoerders zeggen: neem dat risico maar. Ik ga het zelf niet doen. We hebben dat nu uitgebreid besproken. Ik baal er net zo van als de heer Ceulemans. Ik zie aan zijn gezicht dat hij ervan baalt. Ik ook, maar het is even wat het is.

De **voorzitter**:

U heeft er nog één, meneer Ceulemans. En u heeft nog een tweede termijn.

De heer **Ceulemans** (JA21):

Dan bewaar ik die heel even.

De **voorzitter**:

De minister vervolgt zijn betoog.

Minister **Vijlbrief**:

Ik maak u er maar op attent dat als je dit verandert, je opnieuw langs de Eerste Kamer moet. Maar goed, dat is uiteindelijk geen argument om iets niet te veranderen terwijl je dat wel wil.

Voorzitter. Door de heer Bolhuis werd gesproken over een witte vlek; daar miste hij de zorgplicht. Zijn de gegevensontwikkelingen over 2024 beschikbaar en wat zijn de resultaten? De CBS-cijfers daarover verwacht ik in het eerste kwartaal van 2027. Dat de cijfers iets vertraagd zijn, heeft ermee te maken dat er onvoldoende gegevens zijn. Na de ontvangst daarvan informeer ik uw Kamer over de voortgang van de reductiedoelstelling. Dat komt dus naar u toe.

Dan waren er signalen dat het voorkomt dat deelnemers overlijden terwijl dan niet duidelijk is wie de partner is. Zou het mogelijk zijn om nabestaanden bijvoorbeeld in het UPO te vermelden? Ik kreeg daarop wat geruststellende antwoorden van het ambtelijk apparaat, maar ik moet zeggen dat ik persoonlijk iets minder gerustgesteld ben. Ik zal hierover dan ook in overleg gaan met de sector. Ik heb dit zelf ook wel aan de hand gehad en ik vond het niet allemaal glashelder. Dus ik begreep de vraag wel.

Mevrouw Van Ark vroeg naar de hoogte van het partnerpensioen: kan een deelnemer zelf kiezen voor een hogere dekking en, zo niet, moeten fondsen daar dan niet nog eens actief op wijzen? De hoogte van de dekking is een arbeidsvoorwaardelijke afspraak. Individueel opplussen is binnen zo'n collectieve regeling niet mogelijk, maar ik deel wel met mevrouw Van Ark dat het belangrijk is dat deelnemers worden geïnformeerd over de hoogte van het nabestaandenpensioen en de gevolgen daarvan voor hun inkomen. Ik ben dan ook voornemens om via het besluit toezeggingen te regelen dat deze informatie in de startbrief ter beschikking wordt gesteld.

Dan hebben we er nog eentje die vaak in het debat terugkomt: Johnson & Johnson. Laat ik nou nog één keer een poging doen om De Nederlandsche Bank met de Belgische toezichthouder in overleg te laten treden. Dat is het geëigende kanaal, dus dat zal ik aan De Nederlandsche Bank vragen.

De compensatie van grenswerkers. Ik denk dat dit erover gaat dat de aanleiding van de heer Vermeer -- hij is er niet, maar dan kan hij het later terughoren -- de beroemde brandweervrijwilligers zijn. Er komt een antwoord op de Kamervragen volgende week. Ik was niet tevreden over wat ik daar had, dus er komt een antwoord; niet nu, maar volgende week.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):

Een korte interruptie. Ik heb een vraag over dat nabestaandenpensioen. De minister zegt volgens mij toe dat hij dat gaat regelen via die startbrief. Volgens mij is het heel belangrijk dat mensen ook snappen wat dat betekent. Wat betekent het nou als mijn pensioenfonds gekozen heeft voor 15%? Wat betekent het als mijn pensioenfonds gekozen heeft voor het maximale percentage van 50%? Het kan zijn dat wanneer je overlijdt, je partner €10.000 per jaar krijgt, of bijvoorbeeld €30.000 per jaar. Dat is een behoorlijk verschil, dus ik hoop dat de minister ervoor wil zorgen dat die informatie heel helder is. Ik denk namelijk dat we in het algemeen iets te veel doenvermogen van mensen vragen. Ik denk dat heel veel mensen gewoon niet begrijpen wat het betekent als er zo'n percentage in zo'n startbrief zou staan.

Minister **Vijlbrief**:

Het korte antwoord is ja. Het iets langere antwoord is: dit speelt natuurlijk in het hele pensioendossier. Iemand zei net: ik gooi die overzichten altijd gewoon weg. Ik ook, dus daar kunnen we elkaar de hand geven. Ik ben 63. Ik zou het zeker niet moeten doen, maar ik doe het wel. Die informatie is gewoon allemaal niet al te transparant en niet al te helder. Ik ben dat met mevrouw Van Ark eens. Dat gaan we doen.

Wat is de meest …

De **voorzitter**:

Een ogenblik nog. Mevrouw Van Brenk had ook nog een interruptie.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Op twee punten. Volgens mij ging een van de opmerkingen die de heer Vermeer maakte over het Duitse pensioen over de dubbele belasting en dat de Belastingdienst zo traag is met terugbetalen. Ik zou dus willen vragen of daar in ieder geval naar gekeken kan worden.

En ik ben heel blij dat de minister in ieder geval DNB vraagt om nog een keer contact te hebben met België, maar ik zou eigenlijk ook graag een uitspraak van

hem willen. Wat vindt hij hier zelf nu van? Hoe kijkt hij aan tegen het feit dat Amerikaanse bedrijven gewoon de indexatie achterwege laten terwijl ze heel erg veel geld hebben? Ik hoor ook geluiden dat dit niet alleen bij Johnson & Johnson zo is, maar nu ook bij Mars begint te spelen. Kortom, een heleboel bedrijven zien dus schijnbaar een aantrekkelijke route om niet te hoeven uitkeren.

Minister **Vijlbrief**:

Ik moet een beetje voorzichtig zijn met mijn rol. Maar als u mij hier gewoon als politicus naar vraagt, zeg ik: niet fraai. Het hoort eigenlijk niet zo bij hoe bedrijven in Nederland normaal gesproken met hun werknemers omgaan. Daarom proberen we er ook wat aan te doen, maar, nogmaals, mijn handelingsperspectief is niet zo heel erg groot. Ik denk dat dat het eerlijke antwoord is, maar als u daar een politieke uitspraak over wil, zeg ik: ik vind het niet fraai.

Voorzitter. Ik ga dan gelijk naar de vraag van mevrouw Van Brenk over de beheerkosten. Het is natuurlijk belangrijk dat die niet te veel oplopen. Pensioenfondsen zijn wettelijk verplicht om drie uniforme, en daarmee vergelijkbare, kengetallen ten aanzien van de kosten te berekenen. U bent hier met de verzamelbrief voorjaar 2026 over geïnformeerd. In de aankomende voortgangsrapportage monitoring Wet toekomst pensioenen wordt inzicht gegeven in zowel de totale uitvoeringskosten als in de kosten die pensioenuitvoerders maken als gevolg van de transitie. Dat wordt dan dus weer inzichtelijk.

Dan vroeg de heer Bolhuis: in hoeverre is het risicoprofiel van met name de groep … O, die heb ik al gehad.

Individuele kosten wel of niet op het UPO, vroeg de heer Vermeer. Krijgt iedere deelnemer vanaf 2027 op het UPO inzicht in zijn eigen administratiekosten, beleggingskosten en transactiekosten? Ik denk dat het verstandig is dat ik daar even … Als ik het hier goed lees, is de AFM daarover in gesprek met de sector. Ik zal aan hen vragen of dat zo inzichtelijk mogelijk kan. Ik weet niet of dat individueel kan, maar ik zal wel aangeven wat het gevoel van mijzelf en van de Kamer hier is.

Dan vroeg mevrouw Van Ark: kunnen we het persoonlijke advies via de werkgever beter toegankelijk maken? Over het belang hoeven we het niet te hebben. Dat heeft veel te maken met transparantie en begrijpelijkheid. Daar hebben we het eerder al over gehad. Er zijn al mogelijkheden voor onbelast financieel advies binnen de werkkostenregeling. Daarbinnen kan dat. Financieel advies via de werkgever buiten de werkkostenregeling is belast als loon. Zo zit dat dus nu in elkaar. Ik weet niet of mevrouw Van Ark nou doelde op dat ze dat wil verruimen of dat ze iets anders wil. Ik stel dus eigenlijk een beetje een wedervraag om de vraag beter te begrijpen.

De **voorzitter**:

Ondertussen hebben zich ook al twee andere leden gemeld voor een interruptie. Misschien is het toch goed als ik mevrouw Van Ark even het woord geef, want dan kunnen we dit punt afhandelen.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):

Mijn collega Inge van Dijk heeft hier natuurlijk eerder al naar gevraagd. Zoals u weet, heeft mijn collega altijd goede ideeën. Ik wilde daar dus toch nog even op doorgaan, ook omdat de minister zelf in de brief die hij naar de Kamer stuurde, vermeldde dat die werkkostenregeling mogelijk een optie is. Tegelijkertijd vraag ik mij af hoeveel werkgevers er nou echt gebruik van maken om via die werkkostenregeling pensioenadvies te geven. Ik heb namelijk ook signalen gehoord dat het in feite eigenlijk helemaal niet gebruikt wordt. Mijn vraag is dus of dat op de een of andere manier nog aantrekkelijker gemaakt kan worden.

Minister **Vijlbrief**:

Ik moet hier even over nadenken. Ik durf hier nu eigenlijk geen ja of nee op te zeggen. Ik moet me daar echt even in verdiepen. Laat ik dat dan meenemen in de brief die nog voor de begrotingsbehandeling komt. Ik moet daar even naar kijken. Veel mensen weten sowieso helemaal niet dat die werkkostenregeling bestaat. Ik kan me dus wel iets voorstellen bij wat mevrouw Van Ark zegt. Ik moet daar even naar kijken.

De **voorzitter**:

Ja. Dan had mevrouw Van Brenk zich nog gemeld voor een interruptie, en daarna mag mevrouw Michon-Derkzen.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

De minister zegt dat de brief over de totale kosten, het kostenaspect en de kengetallen zal gaan. Wij zouden eigenlijk ook heel graag een soort benchmark zien, zodat mensen in ieder geval kritiek kunnen hebben of bij hun pensioenfonds na kunnen vragen: als ik zie hoe het bij de buren gaat, dan is het daar vele malen lager. Mijn vraag is of dat terugkomt in de brief die de minister gaat sturen, ja of nee. Daar ben ik naar op zoek.

Minister **Vijlbrief**:

Het is goed dat mevrouw Van Brenk dit vraagt, want ik denk dat het eerlijke antwoord daarop nee is. Die brief brengt de kosten in kaart. Zij voegt daar nu iets aan toe waar ik even over na moet denken, namelijk of ik er nog iets van een benchmark aan kan toevoegen. Dat kan natuurlijk altijd. Je kan het gemiddelde van een bedrijfstak nemen. Je kan van alles doen. Dat past dan ook weer in het antwoord op de vraag rondom de governance en mevrouw Palland. Ik vind het namelijk wel een goed idee. Het is eigenlijk wel een heel goed idee om het

ergens aan te kunnen relateren, zodat deelnemers ook kunnen zien … Ik begrijp de redenering totaal, maar het past eigenlijk beter in het dossier van die governance. Dat zeg ik niet om het weg te zetten, want dan neem ik het gewoon daarin mee in het voorjaar van 2027. Er staat geen benchmark in de brief die er nu aankomt. Ik denk niet dat het ingewikkeld is om het gemiddelde te berekenen, maar aan een gemiddelde heb je niet zoveel als iedereen het slecht doet. Dat is altijd ingewikkeld. U wilt, denk ik, dus een ander soort benchmark. Daar zal ik even over moeten nadenken.

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Ik heb ook een vraag over het punt van het inzichtelijk maken van de kosten, want dan is het ook maar duidelijk. Ik wil hier gezegd hebben dat ik vind dat die pensioenfondsen er toch echt een tandje bij moeten zetten. Ik zei dat ook in mijn eigen bijdrage als het gaat over de kosten en de te maken keuzes. Hoe kan je mensen in staat stellen om passende keuzes te maken als je niet weet welke keuzes je kan maken? De vraag is inderdaad: is dat met een benchmark? Moeten we de wettelijke norm aanscherpen? Kunnen we uitvragen bij een fonds hoe zij informeren? Kunnen we aan de hand daarvan besluiten of we dat goed genoeg vinden? Ik zou de minister wel willen vragen om daar eerder mee te komen dan bij de uitwerking-Palland. Natuurlijk zit het ook in die governance; dat ben ik met hem eens. Het gaat uiteindelijk ook over de vraag wat we met elkaar vinden dat die fondsen moeten doen. Doen ze dat goed genoeg, op basis van die vrij ruime wettelijke termen? Ik zeg nu: de stand van vandaag moet beter. Ik weet dat ze daar ook mee bezig zijn, maar ik wil daarbij wel een beetje scherp aan de wind varen. Dat is nodig voor het vertrouwen van mensen in dit hele stelsel. Kunnen we in de brief die de minister voor de begroting stuurt misschien iets meer horen over zowel de kosten als de keuzemogelijkheden? Dan kunnen we ook bepalen of we daar tevreden over zijn of niet, en of we dan vanuit ons, met onze instrumenten, toch nog een tandje bij willen zetten.

Minister **Vijlbrief**:

Laat ik proberen om dat in de brief voor de begrotingsbehandeling te doen.

Waarom nam ik de afslag naar de governance? Het is gewoon een agency-probleem; een aansturingsprobleem. De vraag is: hoe doe je dat dan? Daar heb je twee manieren voor. Je kunt het wettelijk regelen en zeggen: het moet zo. Maar wij hebben natuurlijk heel erg gekozen voor vrijheid voor de bedrijfstakpensioenfondsen. Maar daar hoort bij -- en daarom neem ik de afslag naar de governance -- dat je, als je vrijheid geeft, ook voor inspraak zorgt. Je moet ervoor zorgen dat degenen die ervan profiteren er ook iets over te zeggen hebben. Dat bedoelde ik een beetje met de keus. Daarom nam ik die afslag naar governance. Maar dit kunnen we sowieso doen. Het zal gewoon getallen opleveren. We moeten over de benchmark nadenken: kun je daar iets over zeggen? Maar er zit een diepere vraag onder. Zo begon ik het debat ook. Een dieper dilemma: hoe wil je precies met je pensioenfondsen omgaan? Vind je dit een zaak van de polder, met veel toezicht vanuit de overheid, omdat het om belangrijke dingen gaat, maar toch van de polder en de deelnemers? Of vind je

het een zaak van de overheid? Wij hebben in Nederland een vrij fundamentele keuze gemaakt om het bij werkgevers en werknemers te beleggen. Daar zijn wij gemiddeld genomen -- niet iedereen, maar de meeste mensen wel -- blij mee. Daarom nam ik die afslag. Dat is niet om langer tijd te hebben.

De **voorzitter**:

De minister vervolgt zijn betoog.

Minister **Vijlbrief**:

Er was nog een vraag over langer doorwerken na de AOW-leeftijd. Daar ben ik een voorstander van. Er is in 2016 in de wet wat veranderd waardoor dit aantrekkelijker is geworden. Langer doorwerken in de AOW -- zo veel weet ik inmiddels wel na een halfjaartje AOW -- is natuurlijk vooral een kwestie van dit mogelijk maken voor mensen, fysiek en mentaal. Dat is eigenlijk net zo belangrijk als alle wet- en regelgeving op dit punt. Ik hoop daarover snel in gesprek te komen met werkgevers en werknemers, omdat daar gewoon een grote uitdaging ligt. Gegeven de getalsmatige ontwikkeling -- ik dacht dat het de heer Neijenhuis was die de getallen noemde -- is dat een hartstikke goed idee. Veel mensen willen het ook, maar ze moeten het ook kunnen en ze moeten het kunnen opbrengen. Daar gaat de discussie met werkgevers en werknemers over.

Voorzitter, dat was mijn beantwoording.

De **voorzitter**:

De heer Schenk heeft nog een interruptie.

De heer **Schenk** (FVD):

Laat vooropstaan dat ik de brieven waar de minister enkele minuten geleden aan refereerde in het vervolg ook zal openen. Die les heb ik inmiddels wel geleerd, naar aanleiding van mijn eerste pensioendebat. Ik vroeg naar de mogelijkheid -- dat was misschien een creatieve insteek -- om in het oude stelsel te blijven. Ik noemde dat tweestromenland. Die vraag kwam eigenlijk voort uit het werkbezoek dat wij bij De Nederlandsche Bank hadden een week geleden. Toen ging het erover dat fondsen waarschijnlijk daadwerkelijk achter zullen blijven. Ik kon toen niet echt antwoord krijgen op de vraag wat het dan precies betekende. Ik zou daar heel graag nog wel wat over willen horen.

Minister **Vijlbrief**:

Sommige fondsen blijven vrijwillig achter, maar het toestaan van fundamenteel twee stromen naast elkaar is heel uitgebreid onderwerp geweest van de overgang naar de Wtp, maar dat kan de heer Schenk ook niet weten. Er is toen heel goed over nagedacht en besloten om dat toch vooral maar niet te doen.

Daar waren hele goede redenen voor. Ik noemde net de getallen over het invaren. Wat was het? 80% of zoiets. We zijn daarvoor veel te ver op streek. Maar er is inderdaad een klein aantal fondsen dat vrijwillig achterblijft. Dat is de situatie, maar als gedachtenexperiment: ja, je had vijf of zes jaar geleden, toen met de Wtp werd begonnen, daarvoor kunnen kiezen. Daar zijn heel uitvoerige debatten over gevoerd. Langdurige, nachtelijke debatten. Daar is toen niet voor gekozen.

De heer **Schenk** (FVD):

Ik ben wel heel benieuwd wat het betekent voor de mensen die bij die pensioenfondsen zitten die achterblijven. Wat gaan zij daarvan voor gevolgen ervaren in de praktijk?

Minister **Vijlbrief**:

Zullen we dat meenemen in de brief? Ik weet niet uit mijn hoofd wat het precies allemaal betekent. Ik heb er wel een idee over, maar dan ga ik zitten raden. Dat ga ik even niet doen. In de brief die voor de begrotingsbehandeling komt, ga ik daarop in. Ik krijg nu door dat ongeveer 500.000 mensen achterblijven in het oude stelsel.

De **voorzitter**:

De heer Schenk voor een laatste interruptie.

De heer **Schenk** (FVD):

Het is best fundamenteel. Ik kwam tegen -- ik moet heel eerlijk zeggen dat ik niet exact meer weet waar ik het vandaan heb en uit welk stuk het kwam -- dat 29 fondsen hebben aangegeven niet in te varen. Ik weet niet of dat klopt en of dat een mogelijkheid is, maar als het zo is, dan is dat wel gigantisch. Het kan natuurlijk zo zijn dat die fondsen niet zo heel veel deelnemers hebben. Dat zou kunnen. Maar ik ben heel blij dat de minister dat in ieder geval meeneemt in de brief.

Minister **Vijlbrief**:

Ik noemde net het aantal. Ik zal het meenemen in de brief. Ik verwacht dat ongeveer 500.000 mensen niet deelnemen. Dat is een flink aantal; dat klopt.

De **voorzitter**:

Goed. Dat was de eerste termijn van de zijde van de regering. Ik stel voor dat we gelijk doorgaan met de tweede termijn van de zijde van de Kamer. Dan geef ik als eerste het woord aan mevrouw Van Brenk, namens 50PLUS.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Er moet gestemd worden, voorzitter. Ik zou graag een tweeminutendebat willen aanvragen. Ik heb nog twee vragen aan de minister. De eerste is: wat is de stand van zaken van het APPA-pensioen? Dat is van ons allen, bijvoorbeeld.

Ik zou ook graag de mening van de minister willen horen over "je recht halen" en rechtvaardigheid. Ik doel op een opmerking van BBB over hoe de GIP omgaat met vragen. Waar kunnen deelnemers die zichzelf benadeeld voelen hun recht halen? Zij hebben niet van die hele diepe zakken, zoals de pensioenfondsen en de Staat. Hoe eerlijk is het? Ik heb het gevoel dat het David tegen Goliath is. Hoe kijkt de minister tegen die verhouding aan?

De **voorzitter**:

Dank. De heer Bolhuis namens PRO.

De heer **Bolhuis** (PRO):

Dank u wel voor de beantwoording. We zijn blij met de toezegging om de regeringscommissaris te verzoeken om te kijken hoe groot de populatie is die tussen wal en schip valt, om dat voor een langere periode bij te houden en naar mogelijke oplossingen te kijken. Dank daarvoor. U heeft aangegeven dat u daarbij ook de informatievoorziening vanuit de AFM vooraf zult meenemen. De reden dat ik het vraag heeft ook te maken met het bedrag ineens. Op een bepaald moment gaan we bedrag ineens uitkeren. Dan willen we niet in een situatie komen dat de AFM achteraf gaat zeggen dat het allemaal beter had gekund qua informatievoorziening. Is dat niet iets waarvoor we vooruit moeten denken? Dat is de achtergrond.

Verder ook dank voor de toezegging om het risicoprofiel en de vertaling naar de praktijk. U heeft gezegd om dat mee te nemen. Ik was even benieuwd. U zei dat u dat doet in een brief voor de begroting. Gaat dat ook over de communicatie, over het partner- en nabestaandenpensioen en de vraag of dat wel of niet in het UPO meegenomen moet worden? Moet je het wel of niet aanvinken? Kun je het corrigeren? U zei dat u dat met de sector gaat bespreken, maar neemt u dat ook allemaal mee in de brief die voor de begroting komt? Volgens mij was dat de toezegging, maar dat wilde ik even zeker weten.

Verder dank voor de beantwoording over de witte vlek en dat we daar in het eerste kwartaal een overzicht van krijgen.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. De heer Schenk namens Forum voor Democratie.

De heer **Schenk** (FVD):

Dank u wel. Ik heb een aantal vragen gesteld in mijn eerste termijn. Hoewel niet op alles een antwoord is gegeven, komt er wel snel meer duidelijkheid over in de brieven die aanstaande zijn. Het ging onder andere over de oplossingsrichtingen voor mensen die tussen wal en schip vallen en compensatie mislopen door een fundamenteel probleem. Daar moet echt iets aan gebeuren. Ik hoop heel erg dat de minister en het kabinet daar serieus mee aan de slag gaan. Ik snap dat ik nu een lastig verzoek ga doen, maar het is wel voor iedereen fijn als het advies er zo snel mogelijk ligt. Ik hoorde november, maar dat is toch weer twee maanden verder. Hoe eerder, hoe beter, zou ik willen zeggen, maar ik vermoed dat de minister er net zo over denkt.

Verder ben ik heel blij dat er in de brief wordt teruggekomen op de 500.000 mensen die achterblijven in het oude stelsel en wat dat in de praktijk voor hun pensioen zal betekenen. Ik kijk daarnaar uit en zie het graag tegemoet.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Mevrouw Van Ark namens het CDA.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):

Dank u wel, voorzitter. Vandaag heb ik in mijn inbreng aandacht gevraagd voor een aantal punten. Als je de rode draad bekijkt, is mijn punt dat we ervan uitgaan dat mensen ingewikkelde keuzes maken over hun pensioen en dat de informatie bij hen bekend is. Het doenvermogen van mensen is in de praktijk veel lager, denk ik. We hebben net de constatering gedaan dat zelfs Kamerleden en ministers het UPO weggooien. Ik denk in het algemeen dat zij het ook niet begrijpen. Daarom is het heel belangrijk om aandacht te vragen voor de compensatie bij een baanwissel en voor het nabestaandenpensioen. Ik ben blij met de toezeggingen van de minister daarop, namelijk dat hij ervoor gaat zorgen dat er betere informatie over komt.

Het derde punt is het pensioenadvies. Dat is een algemeen punt, waarvan ik denk dat het heel belangrijk is voor mensen. Zij moeten goed overzien welke keuzes zij moeten maken voor hun pensioen en zij moeten goed geïnformeerd worden. Als we daar een steentje aan kunnen bijdragen om het iets gemakkelijker te maken om dat pensioenadvies in te winnen, dan hoop ik dat de minister daar goed naar wil kijken.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. De heer Neijenhuis namens D66.

De heer **Neijenhuis** (D66):

Voorzitter. Ik wil het debat toch iets positiever afsluiten dan met het beeld dat je op het laatst misschien een beetje kreeg. Dat was alsof pensioen iedereen, behalve de mensen in deze zaal en misschien in de andere zaal, niks interesseert en dat men het allemaal maar een beetje laat gaan en de brieven weggooit en zo. Ik was hiervoor actief bij de Jonge Democraten. Dat was echt zo'n enthousiaste groep van mensen die zich juist vanwege het belang van jongeren in pensioenen gingen verdiepen. Die gingen actievoeren voor het belang van jongeren. Dat was vaak ook met resultaat, zodat het belang van jongeren op de kaart werd gezet. Dat zie ik nu nog steeds veel gebeuren. Laten we ook zien dat pensioen nog steeds leeft en dat het zeker belangrijk is om voor die belangen op te blijven komen. Ik refereer daarbij ook nog even aan mevrouw Van Brenk. Zij zei aan het begin: pensioen is ook hot en er zijn heel veel mensen die zich hier juist wel over informeren en die opkomen voor hun belangen.

Dat gezegd hebbende, bedank ik voor de antwoorden en voor de toezegging om nog met informatie te komen over de compensatie voor de verzekerde pensioenregelingen.

Verder wil ik nog een nadere vraag stellen over doorwerken na de AOW-leeftijd. Die vraag werd nu een beetje beantwoord met "daarover zijn we nog in overleg en dat is een belangrijk punt". Ik wil nog wel weten of er daarop actie wordt ondernomen. Gaat daar echt iets mee gebeuren? Wanneer worden we als Kamer daarover geïnformeerd?

De **voorzitter**:

Mevrouw Michon-Derkzen namens de VVD.

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Dank, voorzitter. Dank aan de minister voor de beantwoording van de vragen. Ik kijk gewoon uit naar de brieven. Ik zie een aantal dilemma's waarover we het eigenlijk best eens zijn met elkaar. Hoe houd je de mensen betrokken bij hun pensioen? De Wtp geeft daar eigenlijk alle ruimte voor. Hoe kunnen de fondsen zich met hun werkwijze en hun hele governance aanpassen aan de nieuwe situatie? Ik vind de ontwikkelingen die achter de transitie aan komen heel logisch. Ik kijk daar erg naar uit. Wat hebben we willen doen? We hebben het pensioen meer geïndividualiseerd. Dat is ook alleen maar goed, zodat mensen meer betrokken raken bij hun pensioen. Je kunt er wel degelijk over gaan. Ik vind dat we dat in de aankomende periode, tijdens en na de transitie, maximaal moeten stimuleren.

Voorzitter. Er stonden veel onderwerpen op de agenda waar we vandaag niet aan toe zijn gekomen, zoals duurzaam aan het werk en werken na je pensioen. Daar zullen we bij de begroting en ook bij andere debatten natuurlijk op terugkomen.

Ik dank de minister voor de toegezegde brieven. Het is goed dat we op dit belangrijke onderwerp met elkaar in gesprek blijven.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank aan alle leden voor hun inbreng in tweede termijn. Er volgt een korte schorsing en dan kan de minister op de laatste vragen ingaan. We lopen best goed op schema, dus we schorsen even een minuut of vijf.

De vergadering wordt van 12.50 uur tot 12.53 uur geschorst.

De **voorzitter**:

Ik heropen de vergadering. Het woord is aan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voor zijn tweede termijn.

Minister **Vijlbrief**:

Voorzitter. Als ik het goed heb, heb ik geen concrete vragen gehoord, behalve van mevrouw Van Brenk en van meneer Neijenhuis. Klopt dat, of ben ik iemand vergeten en doe ik dan iemand onrecht?

Mevrouw Van Brenk had twee vragen. De ene vraag ging over de stand van zaken van APPA. De aanpassing van de APPA, vanwege het invaren, is in consultatie tot medio september. De planningsbrief is naar de Kamer gestuurd. Het is dan aan de minister van BZK wanneer hij de wet naar de Kamer brengt. De consultatie loopt dus in ieder geval tot medio september.

De andere vraag ging over GIP: waar kunnen deelnemers hun rechten halen? Dat kunnen ze bij interne klachtencommissies doen. Er zijn onafhankelijke geschilbeslechters. Ze kunnen altijd naar de rechter, maar de cruciale vraag is natuurlijk: is die rechtsbescherming dan in balans? "David en Goliath" bestaat natuurlijk gewoon; dat klopt. Het lijkt mij dus verstandig dat wij bij de evaluatie van de Wtp -- die is in 2028 -- meenemen of die balans goed is. Ik zie daar zelf in mijn hoofd ook nog wel weer een relatie met hoe je de governance inricht, maar dat laat ik maar even voor dit moment. We moeten dat in ieder geval meenemen, want ik ben het er wel mee eens dat er een onbalans is tussen grote instituties en de burger. Dat kom je natuurlijk heel vaak tegen.

Ten slotte de vraag van …

De **voorzitter**:

Mevrouw Van Brenk heeft een vervolgvraag.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Goed dat de minister dat ziet en dat ook erkent, maar ik merk dat er best wel heel erg veel … De onbalans is wel heel scheef. Waar kan je nou nog je recht uit

halen? We hebben gezien dat de rechter zegt dat je aan een UPO geen rechten kunt ontlenen. Kortom, het gevoel is dat het steeds schever begint te gaan als mensen zeggen "ik word gedupeerd" en onvoldoende gehoor vinden. Naar de rechter gaan, is eigenlijk onbegonnen werk. 2028 is dan nog best wel ver.

Minister **Vijlbrief**:

Ik zal een concreet voorstel doen. Ik heb in de jaren waarin ik Groningen deed heel vaak gesprekken gevoerd met mensen. Laat ik mevrouw Van Brenk toezeggen dat ik ook graag samen met haar, als zij dat prettig vindt, een gesprek wil voeren met mensen die dit zo ervaren. Dan krijg ik ook een beetje een gevoel voor waar het om gaat en wat ik er eventueel aan kan doen. Het heeft mij in veel gevallen erg geholpen om gewoon met mensen te praten; met ze, in plaats van over ze. Laten we dat dus doen, als mevrouw Van Brenk dat een goed idee vindt.

Tot slot had ik een vraag van de heer Neijenhuis over wat we concreet doen om mensen langer door te laten werken. Ik heb een paar dingen genoemd. Laat ik daar even op terugkomen in de brief voor de begroting. Anders ga ik nu zitten freestylen met wat ik zelf kan bedenken. Dat lijkt me niet zo'n goed idee. Ik zou er dus dan graag op willen terugkomen.

Voorzitter. Toch even over het belang van pensioen. De heer Schenk zei: ik ga die dingen nooit meer weggooien. Inmiddels doe ik dat zelf ook niet meer. Het voorbeeld dat ik gaf van die enveloppen weggooien -- meneer Schenk deed dat zelf ook -- gaat gewoon over het punt dat dit heel belangrijk is, maar dan wel toegankelijk moet zijn. Als ik een tabelletje al ingewikkeld vind, dan zou het zomaar kunnen dat veel Nederlanders dat ook vinden. Dat is dus de reden dat ik die opmerking maakte, geenszins om aan te bevelen dat mensen hun pensioenoverzicht weggooien. Dat zou ik nou niet doen. Ik zei het ook wel een beetje in reactie op de heer Neijenhuis, want hij heeft groot gelijk: het is gewoon een heel groot en belangrijk onderwerp.

Mevrouw **Michon-Derkzen** (VVD):

Over het informeren over werken na de pensioenleeftijd hebben we ook in het commissiedebat Arbeidsmarktbeleid gesproken. Ik zeg dat maar even voor mijn eigen hygiëne, voordat ik alles bij elkaar haal. Toen heeft de minister een brief toegezegd over überhaupt opties voor meer werken, dus ook tijdens een contract of na je pensioen. Zou deze toezegging aan de heer Neijenhuis dan inderdaad in die brief kunnen, zodat we dat allemaal een beetje bij elkaar houden? Ik heb het in ieder geval in mijn hoofd als: alle opties om meer te werken, dus ook na je pensioenleeftijd. Dan is dat volgens mij ook een mooi thema om bij de begrotingsbehandeling met elkaar over door te spreken.

Minister **Vijlbrief**:

Zeker.

De **voorzitter**:

Dat is heel goed. Dan dank ik de minister voor zijn inbreng en ook de leden. We gaan even kijken welke toezeggingen er zijn gedaan. Dat zijn er heel veel, maar volgens mij wel geconcentreerd in twee hoofdbrieven. Ik ga het even proberen. Allereerst heeft mevrouw Van Brenk een tweeminutendebat aangevraagd.

Minister **Vijlbrief**:

U heeft zelfs twee hoofdstukken gemaakt?

De **voorzitter**:

Nee, dat valt wel mee. Het is best bondig.

We geven het verzoek tot een tweeminutendebat door aan de plenaire Griffie.

- De minister gaat een advies vragen aan de regeringscommissaris aangaande het compensatiegat. Hij stuurt het gevraagde advies eerst naar de Kamer.

Minister **Vijlbrief**:

"Eerst" betekent niet dat ik daar nog over in debat ga met de Kamer; anders gaat het te lang duren. Ik stuur het advies dus ter info naar de Kamer.

De **voorzitter**:

Ja. Heeft u een idee wanneer ongeveer?

Minister **Vijlbrief**:

Snel, binnen een paar weken. Sorry, de opdracht komt binnen een paar weken.

De **voorzitter**:

Ja, de opdracht komt binnen een paar weken. En in november komt dan een mogelijk advies vanuit de regeringscommissaris met allerlei elementen, maar die ga ik nu niet allemaal benoemen. De minister heeft op alle suggesties ja gezegd, dus dat wordt best een brede adviesuitvraag.

- De minister stuurt een brief over de stand van zaken van de transitie, voorafgaand aan het volgende commissiedebat, maar dat is nog niet gepland.

Daarna heeft hij een brief toegezegd, voorafgaand aan de begrotingsbehandeling. Ik kijk even naar de minister.

Minister **Vijlbrief**:

Normaal gesproken komt de brief over de transitie in januari, maar wat ik zou kunnen doen, is dat ik bij het begrotingsdebat even een tussenstand geef. Dan kan ik even aan de commissaris om een tussenstand vragen. Anders gaan de leden dat tijdens de begrotingsbehandeling vragen, dus laat ik dat gewoon doen. Ik geef een tussenstand in november, maar het echte, grote overzicht is altijd in januari. Ik zal me daar ook op baseren voor een eventueel ja of nee op de vraag of we het dit jaar af maken.

De **voorzitter**:

Heel goed.

- De minister zegt toe om voorafgaand aan de begrotingsbehandeling een brief te sturen, ook over de rendementen van pensioenfondsen. Hij gaat in de brief ook in op: het rendement per beleggingsdoel, renteafdekking, pensioenadvisering via bijvoorbeeld een werkkostenregeling, de mensen die achterblijven in het oude stelsel en de actuele stand van zaken van de transitie.

- De minister komt in de startbrief terug op het nabestaandenpensioen. Dat gaat hij regelen in de startbrief.

Minister **Vijlbrief**:

Dat gaan we regelen in de startbrief, ja.

De **voorzitter**:

Wordt de Kamer daarover geïnformeerd?

Minister **Vijlbrief**:

Ik denk het niet dit keer. Grapje! Natuurlijk wordt de Kamer geïnformeerd.

De **voorzitter**:

Oké, dan noteren we dat.

Tot slot was er nog een toezegging aan de heer Bolhuis over de indexering. Die heb ik niet helemaal genoteerd gekregen. Komt dat terug in die brief?

De heer **Bolhuis** (PRO):

Dat was een toezegging om in de brief voor de begroting terug te komen op hoe de communicatie rondom het partner- en nabestaandenpensioen geregeld is. Daarbij heerst namelijk het gevoel dat we het nog niet helemaal vertrouwen. Dat ging inderdaad over of het vertalen van het risicoprofiel, dat opgesteld wordt door pensioenfondsen, naar de pensioenontvanger wel goed gaat. Er is trouwens

ook een toezegging van de minister om al zijn eigen persoonlijke pensioenpost open te maken, maar dat is een andere. Laten we die niet meer noemen.

Minister **Vijlbrief**:

Dat wordt nauwkeurig gemonitord, ja.

De **voorzitter**:

Dan voegen we dat laatste nog toe.

Dan zijn we daarmee gekomen aan het einde van het debat. Dank aan het publiek voor uw belangstelling en ook aan iedereen die dit digitaal heeft gevolgd. Ik sluit de vergadering.

Sluiting 13.01 uur.